

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

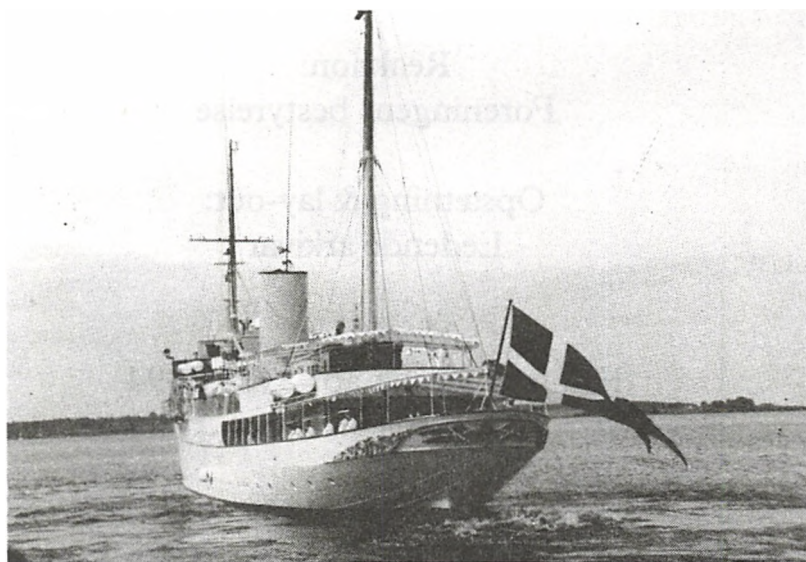
ÅRSSKRIFT

1999

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

ÅRSSKRIFT 1999

**LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING**

Lokalhistorisk Arkivs Årsskrift 1999

Udgivet af
Lokalhistorisk Forening for
Stubbekøbing kommune

Reaktion:
Foreningens bestyrelse

Opsætning & lay-out:
Ledende arkivar

Kopitryk:
Fototryk Falster aps 5485 2094

ISSN 0109 - 2162

Indholdsfortegnelse

Forsiden, tekst	side 4
Fattighuset i Karleby Ernst Søgaard Jensen	side 5
”Klink-Olaf” og livet på Uglemosen K. Ambus	side 21
Lægerne i Stubbekøbing kommune Anne Marie og Ole	side 26
Købekontrakt Svend Ove Pedersen	side 38
Gadekæret i Nr. Tåstrup Eli Jensen	side 41
En falden Kvinde i 1700-tallets Moseby Peter Thor Andersen	side 44
Den sædvanlige klagelyst Vibeke Ravn-Mortensen	side 55
Livet på ”prærien” i Moseby Jens Lose	side 61
Stubbekøbing Avis, kongebesøg	side 71
Årsberetninger	side 74
Billeder fra kongelige besøg	side 78

Forsiden

Forsiden på årsskriftet i år er et billede af Frederik VII's buste, som den var placeret på Torvet, indtil den i starten af 30'erne blev flyttet ud i det lille anlæg, hvor den stod, indtil den i 1991 igen blev flyttet tilbage til Torvet på den nuværende plads.

Busten, der er udført i bronche af billedhugger S. Malthe og placeret på en piedestal af mørk norsk granit, blev afsløret den 5. Juni 1870 af borgmester Oxenbøll .

Grundlovsdagen og afsløringen af busten blev fejret med en folkefest, som blev indledt med affyring af 4 kanonskud kl. 4 om eftermiddagen. Efter afsløringen gik en procession af unge piger og børn med krans og guirlander fra kirken til monumentpladsen, hvor de bekransede monumentet med guirlander og placerede krans ved dets fod og på stakittet.

Efter de officielle taler sluttede dagen med fællesspisninger og dans flere steder i byen, f.eks. hos Brygger Petersen, hvor der var dans på et nyt stort danseguld, oplyst ved orientalske lamper, og hvor musikken blev udført af 9 musici.

Ovenstående oplysninger står i Stubbekøbing Avis den 4. og 7. Juni 1870.

På Arkivet har vi Stubbekøbing Avis 1861 – 1967.

Fattighuset i Karleby

Ernst Søgaard Jensen

I dag forstår de fleste af os vel næppe, hvad ordet fattig vil sige. For langt de flestes vedkommende i dagens Danmark er basale behov som føde og klæder mere eller mindre en selvfølge. Så langt er vi kommet. Ikke bare til det niveau, Grundtvig skrev om, nemlig at ”få har for meget og færre for lidt”. Langt de fleste har mere end nok, ja, er umådelig rige på penge i sammenligning med, hvad man havde på Grundtvigs tid.

For nogle år siden læste jeg en beretning fra Vestjylland. Det var under Den store nordiske Krig. Vinteren 1709 og –10 var så hård, at rugsæden på markerne frøs ud, og mange familier måtte gå fra hus og hjem. Der var intet at spise. Mange mennesker måtte spise bark fra træerne for dog at få noget i maven. På skattelisterne fra dette år kan man ud for flere gårde se udtrykket: ”Rømt fra stedet”. Hvorhen mon?

Til alle tider har der været mennesker, for hvem tilværelsen ikke blev nogen ”dans på roser”. Årsagerne til fattigdom er naturligvis mangfoldige. Nogle mennesker er født ind i en ond cirkel, andre er gode til at passe på og samle sammen, andre er gavmilde, og andre igen vil simpelthen ikke lade sig styre af penge. Sådan er mennesker forskellige, men som nævnt er der jo nogle basale krav, man er nødt til at tage sig af for bare at overleve.

Går vi tilbage før reformationen 1536, var det kirkens opgave at sørge for, at fattige fik mad. I kirkerne og klostrene havde de kunnet søge husly og fået mad af munke og katolske præster.

Efter reformationen blev mange af klostrene nedlagt, og fattigforsørgelsen var blevet det borgerlige samfunds sag. Christian den Femtes Danske Lov sagde om dette, ”at de fattige, som selv

intet til føde eller nødtørft kunne tjene, skulle forsynes dermed til nødtørft, og de til arbejde tjenlige skulle dermed hjælpes og fra lediggang holdes, så at betleri kunne afskaffes”.

Der havde flere gange været gjort forsøg på at afskaffe tiggeriet, men hver gang uden resultat. De fattige havde ikke andre muligheder. Tiggeri var en levevej, som det havde været i århundreder, og heller ikke denne gang hjalp loven. Tiggerstaven voksede og voksede

I 1708 kom der en forordning, der skulle løse problemet. Den forbød ganske enkelt tiggeri uden for det sogn, hvor man var født eller havde boet i en længere årrække.

Denne stavnsbinding af de fattige skulle afhjælpe, at ”de fattige i hobetal, især børn fra seks til femten år løber på landet”¹.

Det enkelte sogn skulle herefter selv sørge for sine fattige. Udlændige fik besked på at forføje sig bort inden to solemærker (to døgn), og alle udensogns skulle finde deres hjemsgogn og der søge hjælp af den ifølge forordningen nedsatte fattigkommission.

Det var ofte sognepræsten, der var formand for denne kommission, og hans medhjælpere var et par af sognets bedste mænd.

En fattigkasse skulle oprettes og administreres af kommissionen, der også skulle lægge den ligning, der bestemte, hvor meget der skulle betales til fattigkassen årligt.

Intensionen med forordningen af 1708 var den, at det ikke skulle være behageligt at være fattiglem, at være på sognet, og man håbede vel så at kunne holde antallet af fattige nede. Men det lykkedes jo ikke. Forordningen medførte et mere end 200 år langt tovrækkeri sognene imellem om, hvor hvem hørte hjemme.

¹ Olga Pedersen: Åstrup sogn (Jylland) 1985. S. 118

I 1830 var man begyndt her i Karleby at tænke på at bygge et fattighus, som skulle være fælles for Nr. Ørslev, Horreby og Karleby sogne, men før jeg beskriver dette hus, vil jeg kort ridse op hvilke personer, der stod bag.

Formanden for fattigkommissionen var, som jeg nævnte ovenfor, sognepræsten, og han hed dengang Hans Resen Steenstrup. Han var kommet til sognet i 1803 og var her til 1841. Hans efterfølger i embedet sognepræst O. D. Lütken skriver følgende om ham i embedsbogen for Karleby/Horreby sogne, at han var født i Ribe stift den 24. december 1770. Han blev kaldet til Uldum og Langeskov menigheder i Ribe stift i 1796. Han har da været 26 år.

Derfra blev han forflyttet hertil d. 17. Marts 1803. Han skal have været en dygtig mand, og hurtigt steg han op ad rangstien. Allerede i 1806 blev han valgt til herredsprovst, benådet til rang af amtsprovst i 1815, beskikket til distriktsprovst over hele Falster 1824, og stiftsprovst i 1832. Han var Ridder og Dannebrogsmænd. Han døde i Karleby den 27. Januar 1841 – 70 år gammel.

Han skal have været en dygtig og meget agtet mand, der også var forfatter. Han var rationalist og efter sin tids lejlighed bondeven. Han leverede bidrag til Fallesens månedsskrift, Den danske Ordbog og Barfods Falsterbog. Han deltog ud fra et rationalistisk standpunkt i striden mellem professor H. N. Clausen og Grundtvigs og skrev bl.a. om pastor Lindbergs syn på denne strid. Lindberg var præst i Tingsted og på mange måder Grundtvigs højre hånd.

Hans svoger, konsistorialråd Ludvid Michael Lund, har bag i Nr. Vedby/Nr. Alslev kirkebog 1841 givet ham følgende temmelig nedslående eftermæle:

”Denne mand besad et lyst hoved, ualmindelige gaver til klart at fremstille en sag, var en udmærket dialektiker. Hans karakter var

blid og kærlig, og han var intet mindre end herskesyg. Derimod kan det ikke nægtes, at han var bedre skikket til provst end til præst. Rationalist var han ganske. Kristendommens særegne lærdomme troede han næppe. Derfor havde han næppe interesse for sit præstekald.

Det er dog usikkert, om denne karakteristik er helt retfærdig; i hvert fald har kancelliet haft den mening om Steenstrup, at han var "en ved duelighed, retsindig og mangeårig erfaring lige udmærket mand".

I Wibergs præstehistorie står der, at han var en "kraftig, dygtig og almindelig agtet mand".

Denne mand var altså formand for fattigkommissionen her i Karleby, Horreby og Nr. Ørslev sogne, og som fattigforstander nævnes gårdmændene Lars Gaard og Rasmus Tang. Disse tre mænd udgjorde Fattigkommissionen og har skullet bestyre Fattigkassen her.

Men det var nu ikke dem, der kunne beslutte, at der nu skulle bygges et fattighus her, sådan som det vil fremgå af det følgende. Tiden var en anden. Demokratiet var endnu ikke kommet til Danmark, skønt den første spæde begyndelse var lige om hjørnet. De rådgivende Stænderforsamlinger blev jo etableret i 1834, men talen om fattighuset i Karleby tager sin begyndelse allerede i begyndelsen af årtiet.

Endnu hørte hele Karleby-området ind under Corselitze gods, hvorfor der intet kunne ske her i sognet, uden kammerherre P. H. Classen var involveret. Men heller ikke han var enerådende. Landsfaderen Frederik d. 6. var konge, og så godt som alt skulle forelægges – om ikke kongen personligt – så dog Det kongelige danske Kancelli.

Fra Lolland-Falsters Stift modtog Fattigkommissionen for Karleby distrikt den 10. Juli 1833 et brev, der angiveligt er kommet fra "Det kongelige danske Kancelli" måneden før, den 29. Kancelliet fortæller da, at den høje kammerherre, altså P. H. Classen, den 5. Juni havde tilstillet Cancelliet et andragende fra Kommissionen for Karleby Fattigdistrikt, hvori den anholder om tilladelse til at lade opføre et hus i Karleby sogn for distriktets fattige (dvs. til dem, der er husvilde) til hvis opførelse efter overslaget vil medgå omtrent 600 rigsdaler.

Dette beløb skal udredes på følgende måde: Fideicommisset giver 300 rigsdaler foruden at det overlader en "husplads med have" beliggende ved Karleby kirke til formålet. De resterende 300 rigsdaler skal fordeles mellem Nr. Ørslev, Karleby og Horreby sogne således, at førstnævnte sogn, altså Nr. Ørslev betaler 150 rd. over 3 år med 50 rd. pr. år.

De resterende 150 rd. fordeltes på de to sidstnævnte sogne, foruden at samtlige sognes bønder skulle bidrage til bygningens opførelse ved at forrette de fornødne kørsler, samt levere hver 1 læs grundsten og 1,5 trave langhalm.

Således skulle ligningen altså fordeles de tre sogne og Corselitze gods imellem. Kancelliet havde forinden forhandlet derom med Det kongelige Rentekammer.

Sammen med skrivelsen sender man så to tegninger, og det overlades tilsyneladende Fattigkommissionen at afgøre, hvilken af dem man ønsker.

Helt uden demokrati var man dog ikke, for som bilag med ovennævnte brev var der et brev fra en P. Krüger fra Falster Birk. Heri udbad man sig sognefoged Hans Tang som repræsentant for Karleby sogns hartkornsbrugere og Lars Palle fra Horreby sogns, at erhverve og tilstille denne hr. Krüger deres erklæring, om de har noget at indvende imod den foreslåede fordeling. Sandsyn-

ligvis er også sognefogeden i Nr. Ørslev blevet spurgt, men dette brev er i så fald gået tabt.

Svarene kender vi imidlertid, og de er for så vidt meget forudsigelige. Man ville jo helst have fattighuset og dermed de fattige så langt bort som muligt. Derfor svarer Nr. Ørslev og Listrup og Horreby enslydende, at de ”forpligter sig herved til i bemeldte øjemed at levere af hver gård et læs grundsten, en trave tækehalm, og endvidere at forrette al kørsel af materialerne til byggestedet”, ligesom de også anser det for vigtigt, at bygningsarbejdet udføres uden licitation under sognepræstens specielle tilsyn.

Fra Nr. Ørslev og Lidstrup nævnes mærkeligt nok ikke noget om de 150 rigsdaler, de skulle udrede. Det gør man derimod fra Horreby, hvor man klart og tydeligt skriver, at man erklærer sig villig til at udrede de anførte 150 rigsdaler sammen med Karleby sogns hartkornsbrugere, altså 75 rd. til hvert sogn.

Nr. Ørslev sogns bønder har sikkert ikke været særlig glade for at skulle betale dobbelt så meget som dem i Horreby.

Men hvordan var så reaktionen i Karleby sogn, som jo fik problemerne helt ind på livet?

Også her var reaktionen forudsigelig. Man var ikke villig til at opføre bemeldte fattighus, for man mente nemlig, at det ville blive et ”stort tryk” på sognet, når alle fattiglemmerne kommer ”på bemeldte sogn at bo”. Som underskrivere er så alle beboere i Karleby sogn: Anders Larsen, Peder Piil, Rasmus Trane, Jørgen Bruun, Rasmus Bruun, Lars Mikkelsen, Mikkel Smid, Ole Kylling, Jens Skov, Hans Knudsen.

Og de har været rundt også i Tunnerup, hvor følgende gårdmænd skriver under: Hans Gammel, Hans Tang, Rasmus Piils Enke, Hans Skytte, Lars Gammel.

Man er altså ikke glad for at skulle påtage sig den udgift og ulej-
lighed et sådant fattighus vil medføre.

Nu er det naturligvis tilfældigt, men med omtalen af provst
Steenstrup in mente, er det måske meget betegnende, at der ligger
et lille brev, som er underskrevet H. R. Steenstrup. Det lyder i al
sin enkelhed således:

”Karleby Fattigkommission kommer rimeligvis til at bruge i den-
ne sommer til et fattighuses opførelse:

10 Bjælker af 13 alen = 15 Rdl.

- 26 spærer a 9 alen = 5 Rdl.

- 9 tykke lægter og 12 á 1 rigsdaler efter længderne.

- I hvilken anledning jeg udbeder mig underrettet, om Deres
velbyrdighed er forsynet med fornævnte, og tillige opgivet
den nøjeste pris, til hvilken De vil overlade samme”. Under-
skrevet Ærbødigst H. R. Steenstrup.

Steenstrup og Classen

Da Steenstrup gennem Kancelliråd Smidth erfarer, at P. H. Clas-
sen til denne har beklaget, at han ikke ”med hensyn til det i Kar-
leby opførende Fattighus” tidligere har henvendt sig til ham des-
angående, farer han straks i blækhuset og kommenterer de for-
slag, P. H. Classen åbenbart har stillet.

I en let irriteret tone skriver Steenstrup således om Classens to
forslag:

”Det er selvfølgelig, både at 11 eller 12 fag hus måtte afgive flere
og bedre lejligheder end 9 fag; og at anvendelsen af 700 eller 750
rigsbankdaler måtte bevirke noget mere end anvendelsen af 600,
men dels har kommunen anført de 9 fag tilstrækkelige til øjeme-
det, og dels har den ikke godvilligt villet indlade sig på den større
bekostning”.

Steenstrup understreger overfor kammerherren, at Fattigkommissionen ganske vist er den lovmæssige autoritet, der er betroet og bemyndiget til at bestyre Fattigvæsenets anliggender, men derfra og til at ”tiltage sig myndighed til at bebyrde kommunen mod dens vilje med større udgifter”, er der dog langt.

P. H. Classen har åbenbart kommenteret indretningen af det påtænkte fattighus, for Steenstrup belærer ham om, at det selvfølgelig var rart, om man kunne undgå, at værelserne begrænses af 2 udvægge, men det er altså – som han udtrykker det – ”aldeles almindelig ved bondealmuens boliger, hvor bygningernes smalhed gør sengestedernes placering ved ydersiderne uundgåelig”.

Steenstrup var nok formand for Fattigvæsenet, men han talte ikke de fattiges sag. Han belærer i hvert fald Classen om, at ”fattiglemmers lokaler skulle intetsteds og ingensinde være bedre end de beboelseslejligheder, med hvilke de, der underholder de fattige, selv nøjes. Fattighuse skulle overalt ikke være tillokkende, men kun nødtørften tilfredsstillende”.

Det var udgangspunktet. De fattige skulle ikke have det for godt.

At forholdet ikke var godt mellem stiftprovsten og Classen vises tydeligt i det følgende, hvor Steenstrup nærmest latterliggør Classens forslag, i hvilken han har anbragt ikke mindre end 5 gadedøre, mens der på fattigkommissionens (Steenstrups?) forslag kun er en.

Steenstrup belærer igen om, at de mange uddøre, ”både når de åbnes, og når de står tillukkede, indlade kulde i bygningen”. Og så bemærker Steenstrup, at Classen har indtegnet en ligstue. Man kan nu næsten se, Steenstrup tage sig til hovedet. ”En ligstue” er komplet overflødig, ”eftersom næsten alle husfolk, fra hvilken klasse de fleste almisselemmer kommer, i deres boliger savner en sådan, og almisselemmers lig ufortøvet jordes”.

I stedet kunne Steenstrup ønske sig en sygestue, som ikke bare skulle være for fattighusets beboere, men for alle, der har trang plads i deres hus hjemme. Der er folk i sognet, der har så lidt plads, at ”de raske og sunde ofte må dele plads med syge og døende, ”til den syges plage og sygdommens uundgæelige forplantelse på dette af ondartet feber så idelige hjemsøgte land””. Men tilføjer så Steenstrup: ”Det må vel forblive blandt de ”pia desideria” (fromme ønsker), der stedse på landet ville blive uudførlige.”

Endnu en ting fremdrager Steenstrup, nemlig Classens påstand om, at Fideicommissets bidrag af 300 rigsdaler skulle udgøre den halve bekostning. Det kan for det første slet ikke være tilfældet, hvis prisen i stedet for de 600 rigsdaler, som Fattigkommissionen havde ønsket, blev sat til 750 rigsdaler, som Classen havde foreslået. Dertil kommer den byrde, hele byggeriet pålægger bønderne. Steenstrup undlader ikke at gøre opmærksom på, at skønt byggeriet endnu ikke er gået i gang, så er der kørt 82 kørsler til – som han udtrykker det – ”grundstenes og murstenes transport. Dertil kommer så egetømmers, fyrretømmers, brædders, lægters, langhalms, lers, kalks og gruses transport såvel som mange dages håndlangerarbejde foruden fremtidig vedligeholdelse, som vil komme til at hvile på kommunen uden udgift for Fideicommisset”.

Og ikke nok med det, men både Horbelev og Aastrup sogne har også bygget fattighuse og har fået mere end 300 rigsdaler.

I de tre år, der er gået siden man først begyndte at tale om planerne for husets opførelse, har Fideicommisset ikke vist særlig megen interesse for projektet, så derfor undrer det Steenstrup, at man nu begynder at blande sig i selve indretningen. Han troede faktisk ikke, at Classen havde mere at skulle have sagt end den stemme, han som største lodsejer i sognet naturligt havde, eller at han skulle høres og skulle bestemme. De autoriteter, fattigkom-

missionen havde med at gøre, var efter Steenstrups mening ikke Classen, men amtsfattigdirektionen og Kancelliet.

I det hele taget mener Steenstrup, at fattigkommissionen *har* tilgodeset Fideicommisset ved den fordelingsnøgle, der tidligere er omtalt, idet godsets egne beboere slipper billigere end Nr. Ørsløvs bønder, der er selvejere. De skulle jo betale 150 rigsdaler, hvorimod Horreby og Karleby sogne skulle deles om et tilsvarende beløb.

Det er nu Steenstrups håb, at Classen ikke fremdeles – sammen med ”sine meddirektører” finder anledning til protest mod arbejds fremme. Ellers kunne det måske gå sådan, at ”kommissionen fordrister sig til med Kancelliets resolution ikke at antage nogen protest”.

Endelig slutter Steenstrup brevet med en personlig kommentar til Classen.

”I øvrigt har det været smaggivende for mig, at Deres Højvelbårenhed har villet tilkendegive, at det med hensyn til mig personligt har gjort Dem ondt, at De i denne anledning kommer i kollision med mig. Det formindsker kun noget af den ubehagelighed, som deraf kunne tilflyde mig, denne smertes følelse, for den forudsætter, at mangel på velvilje fra min side ville gøre mig ligegyldig med sådan bevidnelse. Dette må jeg betragte som en lille forurettelse mod min tænkemåde, da jeg er mig bevidst – og jeg håbede at være således almindelig erkendt – jeg ikke hører til blandt de følelsesløse, og ikke ligegyldig med nogensomhelst, der på ubehagelig måde afficerer andre, og mindst kan være ufølsom mod det, der smerter andre for min skyld”.

Her slutter så brevet fra Steenstrup med ”Ærbødigst R. Steenstrup”.

Den 15. Marts 1834 skriver Steenstrup et brev til Stiftamtmand Schultz, hvori han giver baggrunden for oprettelsen af fattighuset. Horbelev og Aastrup havde nemlig fået deres fattighus til trods for, at planerne faktisk var dukket op her først. Man havde også på den tid en bekvem plads ved Karleby kirke i sigte. Der stod et gammelt faldefærdigt hus på grunden, og det beboedes af en ”udlevet næsten blind husmand og fattiglem”, så man regnede med, pladsen snart kunne være disponibel. Imidlertid levede manden længere, end man formodede.

Omsider døde han, og fattigvæsenet fik nu tilsagn fra direktionen for Fideicommisset om, at grunden kunne overlades fattigvæsenet til opførelse af et fattighus, og fik samtidig tilsagn om et tilskud på 300 rigsdaler til ”lettelse af omkostningerne”, som ganske vist var mindre end det tilskud, de to andre nævnte sogne havde fået, skønt man der også havde andre ”hjelpekilder”, men da man så regnede med, at man her kunne nøjes med et mindre hus, gik man i gang med at søge Kancelliet om tilladelse til at opføre et fattighus her.

Epidemi og landbrugskrise

Netop som man så skulle i gang udrød der en frygtelig epidemi i årene 1831 og 32. Tilsyneladende var området meget hårdt ramt, og dertil kom så, at vi befinder os lige midt i den store landbrugskrise, som var begyndt i 1819, da England lukkede af for kornimport, og som varede ved helt hen midt i 1840'erne. Denne epidemi og de lave kornpriser hidkaldte sørgelige omstændigheder for landalmuen i almindelighed, og fattigkommissionen udsatte derfor byggeriet, indtil tiderne blev lidt bedre. Det blev de så i 1833, og da troede kommissionen, at de nu burde gå i gang.

Man begyndte at gøre forberedelser dertil, og blandt andet forhørte man sig hos Fideicommissdirektionen, om det bevilgede til-

skud nu kunne udbetales, og om der fra fideicommissets teglværk måtte overlades 6000 mursten til byggeriet til sædvanlig pris.

Man fik så besked om, at murstenene straks kunne modtages, men pengene kunne ikke udbetales på en gang, og der skulle udbetales en årlig afgift på 6 rigsdaler til Fideikommisset af Fattiggassen. Disse hårdere betingelser måtte Fattigkommissionen underkaste sig, og da man ikke mente, at der deri lå så stor en ændring, at den burde hindre udførelsen af planen, fortsatte man derfor forberedelserne.

Den 4. April 1834 skriver Steenstrup et brev til direktionen for Det classenske Fideicommis. Han skriver da, at det er blevet ham bekendt gennem Kancelliråd Smidth, at man fra Fideicommisdirektionens side åbenbart ønsker et større og kostbarere fattighus opført efter tvende medfølgende tegninger. ”Da det fører til noget andet end det, kommissionen har tilladelse til”, skriver Steenstrup og antyder dermed, at det jo ikke er Fideicommisset, der skal bestemme husets størrelse, ”så vil man naturligvis ikke – uden ny og anden tilladelse – driste sig til at indlade sig derpå”. Nej, de rette myndigheder må naturligvis give tilladelse, nemlig Amtsfattigvæsenet og Kancelliet. Alligevel slutter Steenstrup med ordene: ”Med mindre det måtte behage den høje Direktion at gøre dens Tilskud lige med det, der forundtes de Tvende andre Sogne på F.C.’s falsterske Godser”, så ville nemlig Fideicommissets tegning nr. 1 kunne følges uden nogen større udgift for distriktet end det, Kancelliet har approberet, gjordes fornødent, og så kan Fattigkommissionen også gå med til det.

Steenstrup vil dog ikke skjule, at han mener, deres egen plan er den bedste, eller hvis tegning nr. 2 fra Fideicommisset blev antaget, så ville det kræve endnu et tilskud af 50 rigsbankdaler, og, slutter Steenstrup, ”med al min tillid til F.C.’s (Fideicommissets)

Gavmildhed befrygter jeg dog, at dette ville ansees for at være alt for meget forlangt”.

Den 25. April, altså 3 uger efter, modtog Steenstrup en skrivelse fra Smidth på Corselitze. Denne har i hvert fald ikke i sinde at puste mere til ilden. Han indleder brevet med ”Kjære Ven!”, og han slutter med ordene ”Venskabeligst og hengivende”. Han har simpelthen mistet hukommelsen. Han ”erindrer ikke mere, om han først har meddelt Aktskriftet, eller om det blot blev oplæst i Kommissionsmødet”, hvilket må være et møde, der har været holdt i Fattigkommissionen, og hvori Smidth har deltaget. ”Thi en Hukommelsesfejl synes her at have givet Anledning til Misforståelsen, da det er naturligt, at om nogen af os havde Erindring om Brevets Udtryk – var Tegning og Overslag blevet indsendt til Direktionen”.

Han beder da om, at Steenstrup vil skrive sin mening, således at han kan svare på søndag, altså når Smidth kommer til gudstjeneste i Karleby kirke hos ham.

Men der var jo en anledning til, at Smidth sendte brev til stifprovsten. Han havde nemlig dagen i forvejen fået tilsendt et brev, der var underskrevet af direktionen for Det classenske Fideicommiss i København og Corselitze, nemlig R. Dulort, J. Haxthausen, C. W. Classen, og de er meget formelle i deres udtryksmåde. De henviser til Steenstrups tidligere skrivelse og vil ”ikke undlade at meddele, at Direktionen ikke kan indvilge i Opførelsen af et Fattighus i Karleby, uden efter Tegning som af os er approberet, hvilket vi med Skrivelse af 7. August 1830, hvorved et Bidrag af 300 Rigsbankdaler blev lovet, der efter Kancelliråd og Inspecteur Smidths seneste Indberetning til os af 24de f.m. er oplæst i Fattigkommissionen, udtrykkelig have betinget os

– og hvorefter bemeldte Fattighus i Størrelse og Soliditet kommer til at stå i samme Forhold til Fideicommissets Bidrag, som de i Horbelev og Aastrup opførte, samt at vi ikke finder os foranledigede til at bidrage mere end de engang tilbudne 300 Rigsbankdaler”.

Men for at fremme sagen tilbyder man et lån på 100 rigsdaler rentefrit og til afdrag over 3 år, under forudsætning af, at Fattighuset opføres efter en af de tegninger, som Fideicommissets bygningsforvalter udkastede, enten nr. 1 på 11 fag, eller nr. 2 på 12 fag, og opførelsen skal ske under bygningsforvalterens opsig.

Alt var altså taget ud af hænderne på stiftprovsten. Dulort, Haxthausen og C. W. Classen havde bestemt, hvordan huset skulle være, og hvem der skulle have opsyn med byggearbejdet.

Hvor lå så fattighuset?

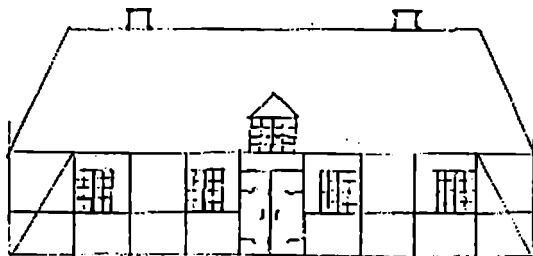
Min formodning er, at det har ligget ved hovedvejen mellem kirken og vejen, der fra Grønsundsvej går ned til Else Spure. Det hedder, at det lå på kirkens fortov, hvilket også kunne indikere denne beliggenhed. Før kirkegården blev udvidet mod vest, lå ”fattighaverne ”derfra og ned mod det dengang eksisterende vandløb.

Fattighuset var en del af billedet af Karleby helt frem til 1906. For dette år kan man læse i protokollen, at fattighuset blev købt af kirken for 700 kr. plus omkostninger 91,50 kr. Umiddelbart derefter solgtes det til Lars Aage fra Horreby for en pris af 100 kr. forskellen må betyde, at kirken har beholdt grunden og det stykke jord, som omtales fattighaverne. Der fortælles ligeledes, at H. Trane har rensset vandløbet ved fattighaverne og fået 3,66 kr. for det.

Efter al sandsynlighed er det solgt til nedrivning, og man har da inddraget både grund og fattighaverne bag ved til kirkegård. Det er så derefter, man laver stendiget ud mod vejen. Der fortælles, at R. Petersen har fået 140 kr. for 33 alen kampesten. Der er i øvrigt dette år betalt skat af fattighuset: 1,97 kr.

Med fattighusets nedlæggelse var en epoke slut i Karleby sogns historie.

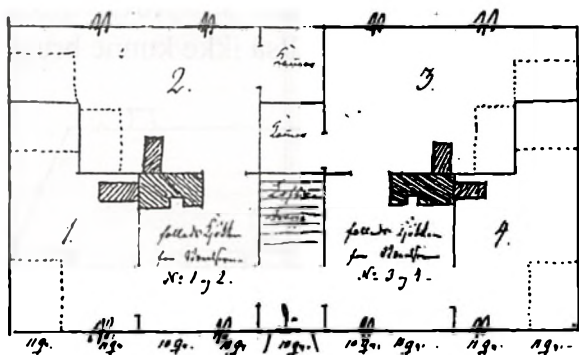
Her er den tegning på 9 fag, som stiftprovst Steenstrup havde siddet og udarbejdet, men som altså ikke kunne bruges.

Mange var de beregninger, han foretog sig. Han skulle jo gerne ramme de 600 rdl. så nogenlunde. Nedenfor kan ses en indkøbsliste, han forsøgte at lave:

10 Bjælker a 2 rdl.	= 20 rdl	
26 Spærer a 5 skilling	= 22 -	
9 Tylter Lægter	= 18 -	
8 - Bjælker	= 4 -	
80 Alen Fod--	= 20 -	
28 Stolper a 3½ Alen	= 20 -	
28 -holder	= 19 -	
8 Skotterender	= 8 -	
6 ?	= 6 -	
70 Alen Skillerumsfodstr.	= 19 -	
Fyertømmer til Skillerum	= 24 -	

28 Tultor Bræder	= 112 -
6000 Stk. Muursteen	= 48 -
4000 7/tom Søm	= 20 -
Tømrerarbejdsløn	= 100 -
Murerarbejdsløn	= 66 -
Smedearbejde	= 20 -
Tækkearbejde	= 5 -
2 store eller 4 mindre Kakkellovne	= 60 -
I alt	601 Rdl.

Længden: 9 fag, deraf 4 paa 1 Quarter og 5 paa 10 Quarter = 23½ alen.
 Dybden: 5 fag = 10 Quarter = 12½ alen.

Selve grundtegningen, som Steenstrup ville have indrettet Fattig-
 huset.

Teksten på tegningen er:

Fælleds Kjøkken for Værelserne no. 1 og 2

Kammer, Kammer, Loftstrappe.

Fælleds Kjøkken for Værelserne No. 3 og 4

Længden: 9 Fag, deraf 4 paa 1 Quarter og 5 paa

10 Quarter = 23½ Alen

Dybde: 5 fag á 10 Quarter = 12½ Alen

Kilder: De gamle breve, der blev fundet på loftet på Karleby præstegård.
 Brevene er også beskrevet i Årsskrift 1996

"Klink-Olaf" – og livet på Uglemosen

Knud Ambus

Dette fortalt og skrevet til erindring om en families utrolige viljekraft og evne til at overleve trods sygdom og naturens barske lune.

Fortalt af folk med opvækst og tilknytning til nabolaget Præstevænge. Og med hjælp af Olafs yngste søn Jens, som p.t. har ophold på Åstrup plejehjem.

Stedet er Uglemosen. Et lavtliggende område, øst for Vejringe og sydvest for Næsgård i Åstrup sogn.

Midt ude på denne mose lå der et lille hus kaldet "Klinkhuset". Deraf fik Olaf vel sit øgenavn. Formodentlig har der på et tidspunkt boet en mand, som gav sig af med denne kunnen.

Olaf Christiansen, som han hed, stod nu ikke tilbage for denne ukendte forgænger. For han kunne også klinke. Hvis et lerbånd var knækket over, så kunne Olaf hele det igen. Han brugte nogle små metalbøjler, som blev boret ind i fadet på begge sider af revnen, hvor der forinden var smurt noget kit på. Bøjlerne var på tykkelse med egerne på et cykelhjul. Når det så var tørt, kunne fadet anvendes igen.

Olaf var ikke ret stor af vækst, havde et forholdsvis kraftigt overskæg og nogle smilende øjne samt et godt snakketøj, som han gerne gjorde brug af.

Olaf ernærede sig som arbejdsmand. Tog forskelligt løsarbejde på gårdene deromkring. Var oprindelig uddannet som tækkemand, men havde en forunderlig evne til at klare så mange andre ting. Tækkemandskunnen blev også brugt på omegnens huse og gårde. Hvis der manglede vinduesruder, ja – så kunne Olaf lige ordne den sag også.

Stråtaget på "Klinkhuset" ordnede han selvfølgelig også selv. Der var jo siv og rør i tørvegravene, som omgav huset. At han så ikke tog det så tungt, at der var lidt dunhammerne imellem, er en anden snak. Men det så meget malerisk og dekorativt ud, når han havde tækket et stykke med dem iblandet.

Huset på Uglemosen

Familien flyttede til Uglemosen i 1928 og blev der til 1968, altså et tidsspænd på 40 år. De kom fra Vestfalster, fra Vennerslund, hvor Olaf havde været ansat som havemand.

Olaf og Johanne, som konen hed, fik i alt 8 børn. 5 drenge og 3 piger. Den sidste meget nyfødt, da de flyttede der ud på mosen. De ældste børn må på dette tidspunkt være fløjet fra reden, men der var mange munde at mætte alligevel.

Så længe det var sommer, var der ingen problemer med at bo på mosen. Tværtimod, der var rigtig hyggeligt. En herlig plet at opholde sig på med en meget frodig natur.

Indtil midt i tyverne var der kun tørvegrav på de tre sider af huset, men derefter hele vejen rundt. Her var om sommeren et fantastisk liv af fugle i rør- og sivskovene med sang og kvinden næsten døgnet rundt. En gave fra naturen, som ellers til tider var meget barsk. Navnlig om foråret når sneen smeltede. Særlig slemt var det, hvis det var regnvejr samtidig med, at det var tørvejr.

I et sådan tørbrud har det indtil flere gange været nødvendigt for familien at fraflytte huset grundet oversvømmelse. Kone og børn flyttede først. Hvorimod Olaf næsten ikke var til at drive ud. Det fortælles, at vandet ind imellem stod så højt inde i huset, at Olaf måtte binde træskostøvlerne til sengestolpen om aftenen for at være sikker på at kunne få fat i dem næste morgen.

Nogle gange sikrede man sig i tide ved at klodse møblerne op. Det var ikke lige slemt hvert år, men flere gange har man i hast måtte søge ly hos naboer og familie.

Højvandet skyldtes, at terrænet omkring mosen er meget kuperet med høje banker hele vejen rundt. Og nogle år var åen, som skulle lede vandet ud i Grønsund, tilfrossen.

Olaf havde ellers tilsynet med en lille pumpestation, som skulle sørge for, at vandet fra de lavere liggende områder blev pumpet op i åen. Men ligegyldigt hvor megen tid han brugte på at holde maskineriet i gang, så slog det ikke til.

Der var ikke fast vej til huset. Kun en jordvej, som førte forbi fra Præstevænge til Vejringe (eller omvendt), og når der så kom regn eller oversvømmelse, var det helt umuligt at færdes der. Samme rute blev brugt af postmanden, så længe han kørte på cykel, samt af områdets børn, der skulle til Vejringe skole.

Sognets hjemmesygeplejerske har haft mange besværlige ture ud til Johanne, som meget af tiden var syg og sengeliggende, og som

på et tidspunkt var inde på Rigshospitalet og få lavet en kolo-stomi. Noget ganske særligt på det tidspunkt. Det var vistnok før 1940. Hun fik af lægerne at vide, at hun nok ikke skulle regne med, at hun havde mere end et år eller halvtandet tilbage. Der var noget, de tog fejl af. Johanne døde først omkring 1970.

Andre gøremål, som Olaf huskes for, var hans arbejde som høstmand. For når egnens tærskeselskab efter høst kørte fra ejendom til ejendom og tærskede høsten, så fulgte Olaf næsten automatisk med som en slags tilbehør. Nogle år helt sikkert, for da sad han på halmpresseren og bandt halmen i bundter. Som han sagde: ”Nu kommer jeg og laver knuder for jer.” Man skulle passe på at holde sig gode venner med Olaf, ellers kunne det være at halm-bundterne blev så store og uhandtlige, at de næsten ikke var til at flytte for dem, som skulle sætte halmen i stak eller på stænge.

Olaf huskes for, når han havde siddet der på halmpresseren en hel dag uden noget rigtig læ, og vinden havde båret støv og tid-selblomsterfnug fra tærskværket hen over ham, hvor ufattelig beskidt og snavset han var. Nogle gange nærmest helt lodden. Men det var hans job, og han kom fornøjet igen næste dag. Tjente et par øre ekstra ved at møde lidt før arbejdstid for at smøre maskineriet. Og så et par støvbriller på, og han var klar igen. Daglønnen var ikke stor, men det var skik, at tærskfolkene fik kosten med, så om ikke andet, så reddede man dog maden.

Ved vintertide var Olaf en af dem, som kommunen tildelte nogle bunker sten at slå (Det var før asfalt blev almindelig). Så kom han med trillebør og grej. Udstyret bestod af læskærm, flækkehammer, ring og skærvehammer.

Om nøjsomheden ved ”Klinkehuset” kan vi huske, at det først var oppe i fyrrene, at der kom elektrisk lys og strøm der ud. Ligeledes var det vist også der omkring, at der blev gravet en brønd. Indtil da havde man klaret sig med at hente vand ude i en

af afvandingsgrøfterne, der gik lige langs haven. Når den så om sommeren blev tør, måtte man hente vandet henne i åen. Et par hundrede meter væk.

Olaf var flittig. Havde næsten altid gang i noget. Alt brændsel skar han med håndsav. Noget af brændet hentede han med sin trillebør ved at gå ind over Næsgårds græsenge op til en gammel sandgrav, hvor man fra Næsgård aflæssede overskudsskrammel. Der kom af og til noget træ og andre rare ting, som Olaf kunne bruge.

Trillebøren havde han også selv bygget. Vel nok også af ting og sager, som han havde samlet der omkring. Hjulet lignede noget fra en radrenser eller lignende.

Bagagebæreren på hans cykel var også et studie værd. Selvkomponeret. Det var en træplade, vel nok af krydsfinér, som var fastgjort til cyklen. Herpå kunne varerne så anbringes og surres fast. Olaf fortalte, med glimt i øjet, at han på grund af samme bagagebærer en gang var bleven forvekslet med en skolelærer ovre fra Sundby.

Reparationer af Klinkehuset foretog han naturligvis også selv. På et tidspunkt rev han hele forsiden ned og byggede den op igen. Ikke bare reparerede han sit hus, men han støbte også selv nogle af de mursten, han skulle bruge. Mursten er så meget sagt. Det var cementsten. Han brugte en æltetørvsform, lagde formen ude på jorden i haven, fyldte en tynd cementblanding i, ventede til stenene var tørre nok, hvorpå han så kunne flytte formen. Sådan!

Den sidste gang, de blev tvungen ud af huset, var i 1967 eller 68, hvor kommunen anviste dem et hus i Vejringe. Lidt senere kom de så op på plejehjemmet. Det var ikke så længe Johanne havde fornøjelse af dette ophold, inden hun døde.

Olaf levede ca. 1½ år mere.

Lægerne i Stubbekøbing kommune i det 20. Århundrede.

Anne Marie og Ole Jeppesen

Et århundrede nærmer sig sin afslutning, og hvad er så mere naturligt end at se sig tilbage over skulderen og prøve at redegøre for, hvorledes det er gået med det fagområde, inderfor hvilket man har haft sin livsopgave. Denne artikels forfattere har begge virket som praktiserende læger i Stubbekøbing kommune i mere end 30 år, og vi vil i det følgende fortælle, hvad vi har kunnet finde frem til om lægerne, som i det 20. Århundrede har arbejdet i det område, som omfattes af nuværende Stubbekøbing kommune.

Men først lidt om udviklingen indenfor vores fagområde i almindelighed i løbet af de sidste hundrede år. Indenfor de første 45 – 50 år skete der mange ting. Bare nogle eksempler. Insulinbehandling af sukkersyge kom i 1922, i 1930 kom injektionspræparat til behandling af den tidligere dødelige sygdom pernicious anæmi, ondartet blodmangel. Først i begyndelsen af vort århundrede blev røntgenundersøgelser mulige. Men den virkelige udviklingsekspllosion indenfor faget er kommet i løbet af de sidste 55 år. Det startede med penicillin, det første antibioticum, som blev sat i produktion i Amerika i 1944, efter at det allerede i 1929 var blevet påvist af den engelske bakteriolog Alexander Flemming, som fik Nobelprisen i 1945 for sin opdagelse. Penicillin er blevet efterfulgt af talrige bakteriedræbende og bakteriehæmmende stoffer. Ikke mange år efter sidste verdenskrig lykkedes det at finde frem til en kombinationsbehandling med sådanne stoffer til effektiv behandling af tuberkulose, som var en af de mest udbredte og frygtede sygdomme. Der er sket en enorm udvikling med hensyn til vaccination mod sygdomme, som tidligere krævede et stort antal dødsopfre og megen invaliditet og

elendighed. Allerede før krigen kom vaccination mod difteri og stivkrampe. I 1955 indførtes vaccination mod børnelammelse, og siden er programmet udbygget, så der nu yderligere vaccineres mod mæslinger, fåresyge, røde hunde og meningitis. Så mange af de sygdomme, som tidligere optog en stor del af de praktiserende lægers tid er ved at være udryddede. Tænk også på udviklingen indenfor kirurgien, hvor det først indenfor de sidste decennier er blevet muligt at udskifte hjertets syge, tilstoppede og forkalkede pulsårer, indsætte karproteser til erstatning for forkalkede blodkar i benene, med fine teknikker operere på blodkar til hjernen, transplantere hjerte, lunger, lever, nyre, bugspytkirtel, hornhinder m.m. Det er også indenfor de sidste 20 år blevet hverdagskost at indsætte kunstige led alle mulige steder til erstatning for nedslidte, smertende og funktionsuduelige led. Alle de andre specialer indenfor lægekunsten kan ligeledes berette om en dramatisk udvikling indenfor de sidste årtier, men det vil gå for vidt at komme nærmere ind herpå.

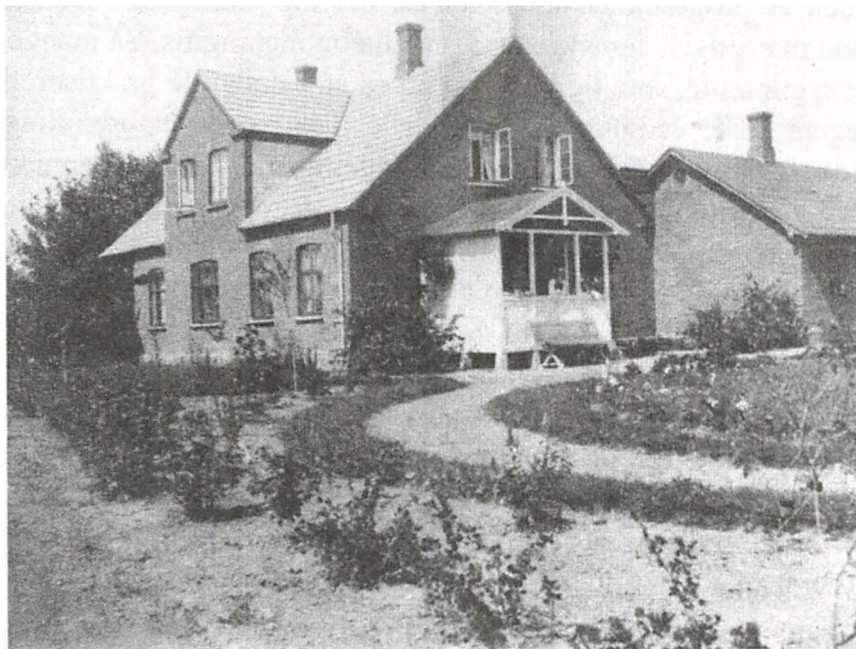
En række sygdomme, som var almindelige tidligere, ses næsten ikke mere.

Børnelammelse, tuberkulose, stivkrampe og de klassiske børnesygdomme har været nævnt. Men også sygdomme som syfilis og gonorrhoe (gonorré) er blevet sjældenheder i vores land.

Til gengæld er nye kommet til, det værste eksempel er HIV/AIDS, hvor behandlingsresultaterne imidlertid indenfor de sidste år er blevet overordentligt lovende. Et andet kæmpeproblem, som er dukker op efter krigen, og som her i landet især indenfor de sidste 20-25 år vækker stor bekymring, er narko-problemet og i det hele taget misbrugsproblemet. Endnu er det ikke lykkedes at udvikle strategier til effektiv bekæmpelse heraf.

Lad os se på, hvilke læger vi havde i år 1900 i vores nuværende Stubbekøbing kommune. Vi havde 3, 1 læge i Horbelev, 1 læge i

Bellinge Lægebolig, som først og fremmest fungerede som læge for Corselitzes ansatte, og endelig 1 læge i Stubbekøbing.

Horbelev lægebolig fotograferet i 1929

Horbelev lægerne:

Den første læge, som nedsatte sig i Horbelev, var Viggo Lund (f.1865 d.1942). Han åbnede i september i året 1900 konsultation i den af kommunen nyopførte lægebolig, Grønsundsvej 326. Fra denne bolig blev der drevet lægepraksis indtil 1967, hvor lægen i Horbelev, Knud Rasmussen, sammen med lægerne i Stubbekøbing byggede lægehuset i Stubbekøbing og flyttede sin konsultation dertil. Viggo Lund flyttede allerede i 1902 til Bellinge lægebolig, og han afløstes i Horbelev af Christian Peder Jensen (f.1867 d.1952). Han kom fra Viborg og fungerede i Horbelev indtil 1908. Herefter kom Valdemar Hartvig Møller (f.1880

d.1934), hvis far havde Løve-Apoteket i Aalborg. Han efterfulgtes i 1932 af sin svigersøn, Svend Arnold Bruun (f. 1905 d. 1986). Han solgte i august 1945 sin praksis til Knud Rasmussen (født 1914), som fortsatte praksis fra lægeboligen i Horbelev indtil 1967, hvor som nævnt lægehuset i Stubbekøbing blev taget i brug, og Horbelev lægepraksis og de 2 Stubbekøbing lægepraksis blev lagt sammen i form af kompagniskab med konsultationslokaler i det nye lægehus. Knud Rasmussen fortsatte sit virke i lægehuset indtil 1981.

Bellinge lægerne:

Bellinge Lægebolig, også kaldet Bellingehuset, den store og meget smukke ejendom, som ligger ved krydset Bellingegårdsvej/Grønsundsvej, blev opført i midten af det attende århundrede af Corselitze og tjente som bolig for funktionærer under Corselitze og fra 1836 som bolig for Corselitzes læge, hvor den første var Johan Gotfred Sparre (f.1783 d.1867). I 1867 blev han afløst af Niels Fuglede (f.1834 d.1902). Efter Fugledes død blev Viggo Lund, som i 2 år havde praktiseret i Horbelev, ansat som stedets tredje læge.

I hans funktionstid blev Bellingehuset ombygget og udvidet med en fløj, der forvandlede det lille, hyggelige almuehus til en stor og herskabelig bolig. Ombygningen foretoges af den kendte arkitekt Gotfred Tvede. Som den 4. og sidste læge i Bellinge Lægebolig kom i 1937 Christen Noe Tang-Petersen (f.1904 d.1985). Han fungerede som læge for mange af Corselitzes ansatte, som tilsynsførende læge ved Karleby Rekonvalescenthjem, fra 1944 også som skolelæge, og yderligere havde han en mindre sygekassepraksis. I 1976 ophørte han med sin praksis og fraflyttede lægeboligen og bosatte sig på Frederiksberg i København.

Stubbekøbing lægerne:

I år 1900 var der som tidligere nævnt kun 1 læge i Stubbekøbing. Det var Andreas William Tøndering (f.1860 d.1918). Han begyndte praksis i Stubbekøbing i 1887 og købte i 1899 huset Klokkerplads 3 af Jens Chr. Petersens enke for 12.400 kr. Han flyttede sin praksis dertil, og huset fungerede siden som lægebolig indtil 1975. Tøndering solgte i 1908 sin praksis til Jens Anton Andersen Juul (f.1875 d.1962) og flyttede til København. Fra Stubbekøbing flyttede Juul til Marselisborg og praktiserede der indtil 1945, fra 1929 tillige som amtslæge samme sted. Herman Heramb fik kun en kort tid som praktiserende læge i byen, da han døde efter 2 år i 1917, 32 år gammel.

Lægeboligen på Klokkerplads i Stubbekøbing ca. 1900

Hus og praksis blev nu overtaget af læge Ove Malling, som levede fra 1887 til 1964. I hele 44 år lige indtil 1961 drev han praksis videre fra huset på Klokkerplads 3, og mange i byen husker ham

stadig som den lidt bryske, dygtige og respekterede praktiserende læge af den gamle skole.

I januar 1961 flyttede så de sidste læger ind på Klokkerplads 3 i det gamle hus, som var bygget i 1856, idet Malling i en alder af 73 år solgte hus og praksis til lægeægtesparret Anne Marie (f.1932) og Ole (f.1929) Jeppesen. Malling flyttede med sin hustru og datter til Gentofte.

Efter en betydelig ombygning af de efterhånden ikke helt tidssvarende konsultationslokaler førte Anne Marie og Ole Jeppesen så praksis videre fra huset på Klokkerplads 3 indtil 1967, hvor konsultationen blev flyttet til det nye lægehus på Nykøbingvej 3. Huset var lægebolig indtil 1975, hvor det gamle lægehus blev solgt til lærerne Birgit og Peter Lebech.

I forsommeren 1925 kom der yderligere en praktiserende læge til Stubbekøbing, idet Sven Strandbygård (f.1895 d.1955) købte hus på Alslevvej 5 og åbnede praksis der. I løbet af få år fik dr. Strandbygård oparbejdet en betydelig praksis, og han huskes stadig af mange som den meget venlige, imødekommende og opofrende læge, familielægen i rigtig gammeldags betydning. Han sled sig selv op og døde alt for tidligt i en alder af 60 år i 1955. Herefter blev praksis passet af 2 vikarer, Erik Rademacher og senere Knud Baadsgaard Sørensen, indtil Sven Strandbygårds søn, Niels Strandbygård (f.1926) i slutningen af 1956 kom hjem og førte faderens lægepraksis videre.

Fra oktober 1958 indgik Niels's hustru, læge Karen Strandbygård (f. 1925) i arbejdet, så praksis blev drevet videre af 2 læger. I 1965 opløstes ægteskabet, og Karen Strandbygård fortsatte praksis, medens Niels Strandbygård uddannede sig til speciallæge i psykiatri, og januar 1973 ansattes han som overlæge på psykiatrisk afdeling på Centralsygehuset i Slagelse.

I 1967 gik Karen Strandbygård i kompagniskab med lægerne Jeppesen og læge Knud Rasmussen i lægehuset i Stubbekøbing og fortsatte sit virke der indtil udgangen af 1991.

I maj 1948 nedsatte der sig yderligere en læge i Stubbekøbing, Helge Højgaard Kristensen (f.1924 d.1989). Han var speciallæge i intern medicin, men åbnede almindelig sygekasselægepraksis, først fra lejede lokaler i Vestergade, men senere fra det nybyggede hus Havnegade nr. 7, hvor den tidligere lille restauration ”Strandlyst” var gået til ved en ildebrand. Imidlertid blev Højgaard Kristensen ikke så længe i byen. I efteråret 1961 opgav han at drive sin ikke så store praksis videre, hans patienter overførtes til de andre 2 praksis i byen, og Højgaard Kristensen rejste til Sverige, hvor han i løbet af 5 år uddannede sig til speciallæge i øjensygdomme. Fra 1978 til 1986 havde han speciallægepraksis i øjensygdomme i Varde.

Lægehuset i Stubbekøbing:

Som allerede tidligere flere gange omtalt indgik i 1967 lægen i Horbelev, Knud Rasmussen, og Stubbekøbing-lægerne, Karen Strandbygård og Anne Marie og Ole Jeppesen, i kompagniskab i det nyopførte lægehus, Nykøbingvej 3 i Stubbekøbing. De involverede læger havde et godt kendskab til hinanden, idet de i 5-6 år havde haft samarbejde om vagterne. Tidligere havde det været sådan, at den praktiserende læge bortset fra korte ferier næsten aldrig havde fri. Hver praksis passede sine tilmeldte patienter døgnet rundt, året rundt, og det var utroligt belastende. Vagtsamarbejdet havde medført nogen lettelse, men en stigende arbejdsbyrde i dagtiden krævede, at vi foretog mere radikale ændringer. Især i Jylland var de første lægehuse dukket op, og erfaringerne derfra var lovende, så i 1966 blev vi enige om, at vi som de første på Lolland-Falster ville gå sammen og bygge et moderne læge-

hus. Det viste sig også snart, at arbejdet i huset kom til at gå fint. Vi kunne byde patienterne langt bedre service, og vores dygtige sekretærer og hensigtsmæssige og moderne lokaleforhold betød en afgjort lettelse i arbejdet.

Efter 36 år i praksis fandt Knud Rasmussen i oktober 1981 tiden inde til at trække sig tilbage, han trådte ud af kompagniskabet og overlod sin praksisandel til Niels Malling (f.1949), som så arbejdede i huset indtil 1996, hvor han udtrådte af kompagniskabet i lægehuset for herefter at videreudanne sig som kirurg.

I 1989 fik lægehuset mulighed for at optage yderligere en kompagnon, idet lægehuset var blandt de 20 mest vagtbelastede i landet, så april 1989 indtrådte Peder Jelding-Dannemand (f.1953) i kompagniskabet. Med udgangen af 1991 sluttede Karen Strandbygård sit virke i huset og blev fra januar 1992 afløst af Birgitte Alling Møller (f.1956), som efter 5 år, i 1997, overlod sin plads til Vibeke Due (f.1961). Birgitte Alling Møller er siden indgået i lægepraksis i Vejby i Nordsjælland.

I marts 1993 afstod Ole Jeppesen sin praksisandel og blev afløst af Jens Åge Kristensen (f.1957), og endelig ophørte Anne Marie Jeppesen i lægehuset ved udgangen af december 1993, og indkom i stedet Bente Holdt (f.1958). Så lægehusets 4 læger er her i 1998 Peder Jelding-Dannemand, Jens Kristensen, Bente Holdt og Vibeke Due.

Siden 1984 har lægehuset haft funktion som uddannelsessted for vordende praktiserende læger, og der har efterhånden i huset fungeret et større antal praksisreservelæger og uddannelsesamanuenser; det vil gå for vidt her at nævne navnene på dem. Som led i den 60 måneders uddannelse, som kræves for at opnå anerkendelse som speciallæge i almen medicin og dermed ret til at arbejde som praktiserende læge, skal man arbejde et halvt år som først praksisreservelæge og siden et halvt år som amanuensis hos en praktiserende læge, som af sundhedsstyrelsen er blevet anerkendt som tutorlæge.

Ændringer i arbejdsvilkårene:

Arbejdsvilkårene for den praktiserende læge har sandelig ændret sig utroligt de sidste 100 år. Se bare på den annonce, som læge Christian Peder Jensen, Horbelev, indrykkede i Stubbekøbing

Avis den 1. April 1905. Den kan nok sætte nogle tanker i sving.

Lægen i Horbelev

kører fremtidig ikke ud i Praksis med Arbejds-Fjedervogne, da disse i den sidste Tid gentagne Gange er mødte hos mig (til Sygekassekørsel) i en aldeles utilbørlig Grad tilsnavsede Indvendig med Gødning, Aske, Jord o. l.

Vi kan bedst berette om den udvikling, som vi har været med til, siden vi slog os ned i kommunen som praktiserende læger i 1961.

Stubbekøbing Avis den 1. Maj 1905

Hvordan lægerne for-

melig var bundet til deres praksisarbejde døgnet rundt, året rundt, bortset fra korte ferier, har vi været inde på, og også dette blev stærkt forbedret, da Horbelev-lægen og Stubbekøbing-lægerne indgik vagtsamarbejde i 1961. Kravet om mere fritid voksede dog op gennem 70-erne og 80-erne, så selvom det lykkedes at få lidt flere lørdag-søndage fri ved at lade yngre læger fra centralsygehuset komme ud og passe disse vagter for os, følte vagtarbejdet stadig ret belastende, ikke mindst fordi mængden af dagarbejde blev ved med at stige.

Ved årsskiftet 1991/92 fik vi en helt ny vagtordning, den som vi kender i dag med lægevagtcentraler nogle få steder i amtet, og det betød en langt mindre vagthyppighed for de praktiserende læger. Ordningen blev ikke modtaget med glæde i befolkningen, som nok med rette følte, at deres lægebetjening i aften- og natte-timerne samt på søn- og helligdage blev betydeligt forringet.

Med til historien om lægerne hører også nogle ord om sygekasserne/den offentlige sygesikring. Lige indtil kommunalreformen i

1970 havde hver kommune sin egen sygekasse med bestyrelse, formand, kasserer o.s.v. Her i byen skulle lægerne således hver lørdag sende regninger ud til mindst 7 sygekasser, og det var ikke noget lille arbejde; så det følte som en betydelig lettelse, da vi med den offentlige sygesikring kun fik én instans at afregne med. I dag sker afregningen med sygesikringen for de fleste lægers vedkommende elektronisk. Og nu vi er ved elektronikken må det med, at da vi i lægehuset i Stubbekøbing i løbet af foråret 1992 havde fået indkørt vores nye EDB-anlæg fandt alle, at det var en forbedring, som afskaffede meget rutinearbejde.

Antallet af aflagte sygebesøg i hjemmet er faldet drastisk gennem de sidste 40 år. Årsagerne hertil er mange, de 3 vigtigste er 1: befolkningen er blevet mere mobil, da nu de fleste har egen bil. 2: vi har fået plejehjem. Tidligere blev de syge og medtagne patienter passet i deres eget hjem, hvor der ofte var aftale med lægen om, at han kom og tilså dem engang om ugen eller hver fjortende dag. Disse patienter er i dag på plejehjem. 3: mulighederne for at stille en mere nøjagtig diagnose er gennem de seneste årtier blevet stærkt forbedret ved de mange prøver, som lægen i dag er i stand til at udføre i sin klinik, så lægen ser helst patienten der, hvor han bedst kan hjælpe. Da vi startede i 1961 havde vi hver dag mindst 10 sygebesøg, og da vi sluttede for få år siden, var der mellem 0 og 2 besøg om dagen.

Et arbejdsområde for praksis-lægen er næsten helt forsvundet, det er fødselshjælper-funktionen. Da vi begyndte i 1961 var hjemmefødsler ganske almindelige, og vi har været med til mange, men fandt det godt, da de omkring 1970 nærmest helt ophørte. Trods meget dygtige jordemødre var det begrænset, hvad vi kunne gøre, hvis det pludseligt begyndte at blive kompliceret. Vi priser os lykkelige for, at vi aldrig fik oplevet dramatiske tilfælde.

I 1973 indførtes loven om fri adgang til svangerskabsafbrydelse før udløbet af 12. graviditetsuge. Og med den lov blev den praktiserende læge fritaget for mange svære stunder med ulykkelige

unge kvinder og mange svære samtaler med pigernes forældre. Kravene til lægernes efteruddannelse er stadig stigende. Bunkerne af informationer, cirkulærer, regulativer m.m. vokser år for år. Og for at holde sig à jour med fagets rivende udvikling kræves deltagelse i et til flere ugekurser hvert år og talrige aftenmøder. Hertil kommer læsning af diverse fagtidsskrifter.

Familielægen og fremtiden.

Mange taler om, at familielægen er ved at forsvinde, og at vi derved mister noget væsentligt. Noget er der nok om snakken. Indførelsen af det nye vagtlægesystem i 1992, som indebærer, at patienten i mange alvorlige situationer ikke kan få fat i sin egen læge, eller i hvert fald en læge, som hun/han har et vist kendskab til, er et skridt væk fra familielægen, ingen tvivl om det.

Men vil vi så ude i de små byer og i landdistrikterne kunne bevare vores praktiserende læger, sådan som vi kender det i dag. Vanskeligt at sige. Den herskende betydelige lægemangel har allerede medført, at det er meget vanskeligt at skaffe afløsere til praktiserende læger i yderdistrikterne. Og om vi vil opleve, at de små lægehuse og lægepraksis i småbyerne en dag forsvinder, og at patienterne også i dagarbejdstiden må søge ind til større byer, ja det er ikke til at sige.

Tidligere var det en selvfølge, at den praktiserende læge boede i det område og blandt de mennesker, hvor han havde sit daglige virkefelt. I dag oplever vi, at ingen af de læger, som arbejder i lægehuset, har deres private bopæl i kommunen. Yderligere et skridt væk fra familieprincippet?, vel næppe i sig selv, og dog alligevel. Følelsen af at høre til blandt sine patienter, at leve livet sammen med dem, har nok nogle værdier i patient-lægeforholdet, som ikke kan konkretiseres, men som alligevel kunne være beva-

ringsværdige. De unge læger siger vrøvl og sludder, men mange af os gamle læger siger noget andet.

Men vi skal være glade for, at vi her ved udgangen af det 20. Århundrede i Stubbekøbing har et supermoderne og velfungerende lægehus, som også er et attraktivt uddannelsessted for kommende praktiserende læger.

Stubbekøbing lægehus indviet i 1967

Ved gennemlæsning af købekontrakter vedr. ejendomme får man mange oplysninger ikke kun om prisniveauet, men også om, hvilke dyr og redskaber der var brug for på de forskellige ejendomme. Som f.eks. nedenstående eksempel.

Købekontrakt

Underskrevne Husmand Rasmus Christoffersen

Af Horreby sælger herved til slagter Hans Peder Christian Kehling af Horbelev, den mig efter skøde af 20 januar tinglyst 2. Februar 1899, tilhørende ejendom matr no 31 a af Horreby by og sogn af hartkorn 1 skæppe, 2 fjerdingkar, 2 album.

Med tilhørende kongetiende og påstående bygninger med mur og nagelfast tilbehør, hvorunder 1 kakkelovn, 1 undermuret gryde, køkkenbord, vask, og 4 rækker hylde i spisekammer, og kælder, 1 spisekammerbord, brandstige og en brandhage, jernpumpe ved brønden, hegn og plantering, samt hele høsten og øvrigt afgrøde, i hus og på mark samt i haven, endvidere medfølger 2 køer, 2 grise, 10 høns, 1 hane, 1 arbejdsvogn, 1 hjulbør, 1 slibesten, 1 tækkelad, 1 plov, 1 harve, mejetøj og le, 1 høtyv, alle river 1 hakke, 1 greb, 1 skovl, 1 spade, 1 kastemaskine, en skærekasse med kniv

Tiltrædelse og overdragelse sker den 15. september i den stand, hvor ejendommen med videre er og forefindes, og jeg er pligtig at passe ejendommen m.v. til nævnte dato, og tager jeg indtægten af kørerne indtil 15. September.

Overdragelsen sker med de rettigheder, byrder og forpligtelser, hvormed jeg har ejet ejendommen i hvilken henseende bemærkes, at der påhviler ejendommen en årlig afgift til det Classenske Fideicommis, 1 tønde 5 skæpper 1 1/3 fjerdingkar byg.

At adkomst dokumenter for tinglysningen skal forevises på Korselitse godskontor. At præstetiende svares med 1/2 fjerdingkar hvede, 1 fjerdingkar rug, 1 1/2 fjerdingkar byg, 1 fjerdingkar hav-

re, 1½ fjerdingkar ærter, at der på sognets kongetiende hviler en årlig refusion til Nykøbing Latinskole stor 1 tønde 2 skæpper 2 fjerdingkar rug, 2 tønder 6 skæpper 2 3/4 fjerdingkar byg og 2½ fjerdingkar havre, og anslås ejendommens andel heri til en kapitalværdi af ikke over 2 kroner, at jordens kirketiende medfølger såfremt renten tilhører ejendommen og reserveres hæftelserne på sognets kirketiende.

Skatter og afgifter, der forfalder inden januar 1911, betaler jeg, medens alt, hvad der forfalder efter 1. januar og senere, betales af køberen, navnlig afgift og tiende for indeværende år. Omkostningerne ved denne overdragelse og ved pantegældens overtagelse betaler køberen alene, købesummen er 4.100 kroner. Fire tusinde et hundrede kroner, der berigtiges på følgende måde, køberen indfrier eller overtager og forrenter fra 11. december dette år i den i ejendommen efter 2 obligationer udestående gæld til Åstrup sparekasse, oprindeligt 2.000 kr. til 5% årlig rente, men uden at det fremgår af pantebogen nedbragt til 1700 kr., i dag er mig betalt kontant 600 kr. sex hundrede kroner, hvorefter min underskrift gælder som kvittering, 11. december termin betales mig kontant 500 kr. 11. juni termin 1911 betales mig 300 kr. og samtidig udstedes obligationer til mig for 1000 kr. et tusinde kroner, med pant efter 2.000 kr.

Også kreditforeningsmidler og til højere årlig renter med 4% og med statusmæssige forpligtelser, uopsigelig i 5 år fra 11. december dette år at regne og 4% rente årlig, og i øvrigt efter fuldmægtig Toxværds sædvanlige koncept.

Af disse 1.000 kr. og af de 300 kr., der skal betales i juni termin 1911 svares renter 4% pro anno fra 11. december dette år, i søgsmålstilfælde gælder den hurtige retsforfølgning efter lov 25. januar 1828, jeg har ret til at fodre kørerne, svin og høns af ejendommens afgrøde indtil 15. september dette år, og indtægten af hønsene tilfalder mig indtil 15 september dette år.

Underskrevne Hans Peder Christian Kehling

Erkender at have indgået foranførte handel, hvis vilkår jeg vedtager.

Nykøbing F den 18. August 1910

Rasmus Christoffersen. Hans Peder Christian Kehling.

Til vitterlighed

S. Toxværd T. S. Mært.

Kilde: Svend Ove Pedersen, Nr. Ørslev er i forbindelse med sin lokalhistoriske interesse stødt på ovenstående købekontrakt og har skrevet den af.

Gadekæret i Nr. Tåstrup

Eli Jensen

Hele min barndom og det meste af mit voksenliv (1921-1939) + (1955-1993) har jeg boet overfor gadekæret "ga'estøvling" i Nr. Tåstrup. Mens jeg var barn og ung var det et ret lavvandet område, måske lidt mindre end det nuværende. På de 2 lange sider var kanten stensat. Ved bagkanten voksede forskellige træer og buske – nok selvsåede – og ud til vejen var der en græsribat med 4 – eller måske kun 3 – store popler. I sommeren 1928 eller 29 efter et voldsomt regnvejr efterfulgt af kraftig storm væltede den ene tværs over vejen og ind i vor have, det var virkelig store, flotte træer, mere end ½ m i diameter. Far fik træet for at flytte det. Hvor længe de andre blev stående, husker jeg ikke, men de blev fældet på én gang.

Der var altid mange frøer i gadekæret dengang, undertiden var det, som de holdt en vågen med deres kvækken. Også gøgen holdt til i "Adriansens skov" og bevoksningen bag bybrønden.

Ved enderne kunne folk køre eller ride deres heste ud, så de kunne drikke og skylle den værste jord af, når de kom fra marken; der var som regel ikke dybere end karlene kunne ride igennem på langs. Enkelte trak også køerne ud og lod dem drikke, inden de skulle ind og malkes. Man kørte også vogne og aljetønder ud i gadekæret, dels for at vaske dem, når de havde været brugt til at køre møj på og tønderne for at få dem tætte inden brug; så lå de jo tit i længere tid.

En nytårmorgen ca. 1932-33 stod der en mindre vogn dernede, alle kendte den, men "ingen" anede, hvordan den var havnet der. Den stod der et par dage, og så kom sognefogden Georg Skaa-ning og snakkede med karlene og forældrene til de større drenge, og så kom vognen op. Ejeren havde meldt dem! De fleste syntes

dog, det var fjollet, og manden blev i hvert fald ikke mere vellidt efter det.

Om sommeren og efteråret havde gadekæret en funktion mere. Folk lod deres ænder og ællinger gå derned. Ællingerne skulle dog have en vis størrelse, før det kunne gå an, ellers tog rotterne dem. Det var et værre mas at få dem op om aftenen. De forskellige flokke skulle skilles, og det nyttede ikke at vente, til de andre havde fået deres op, for var det først for mørkt, ville de slet ikke op. Vi børn måtte altid hjælpe, vi brugte jordknolde, ikke sten, til at kaste i vandet. Nogle gange gik de dog op af sig selv! Da Ejvind og jeg flyttede til Tåstrup i 1955, lod vi også ænderne gå i vandet, men da var trafikken – af lastbiler især – så tæt, at der blev kørt for mange ned, når de skulle over vejen for at æde. De to gårde, der lå på samme side som gadekæret, forsatte med det i flere år.

En anden lille episode fra 1926 eller 27 vil jeg også fortælle: en dejlig sommeraften – dem var der så mange af dengang – legede vi 5-6 børn på vejen og ved gadekæret. Så blev de 2 kaldt hjem. Et øjeblik efter kom de tilbage og satte sig på kanten af gadekæret og pjaskede med benene i vandet for at vaske det værste snavs af. Det var nok også tiltrængt efter en hel dag på bare fødder. Men ak, pigen var for stumpet, og hun gled ud i vandet. Min bror, der var den ældste og største, højst 8, trak hende resolut op igen. Hun var drivende våd og græd selvfølgelig og skyndte sig hjemad, og Poul følte sig som dagens mand i skysovs!!

Også før den tid, måske i 1922, kunne det være gået galt: Sofus Sørensen, der dengang boede ude af Særslev Øster, havde hjulpet os at tærskes en vinterdag. Dengang fik arbejdsfolkene altid manden, hvor de arbejdede. Da de havde spist aftensmad, og han kom ud var det fuldstændig mørkt. Han opdagede derfor ikke, at han kom ned på vejen, men gik tværs over den og endte i gadekæret. Der var naturligvis ikke dybere, end han let kunne komme op ved

egen hjælp. Selv om han var drivende våd, gik han straks de ca. 1½ km hjem i det våde tøj. Inde havde de intet bemærket og hørte først om uheldet næste dag, da han mødte igen.

Efter at gadekæret var blevet fordybet og blevet til branddam, kom Rs. Nielsen en mørk vinteraften cyklende ned ad Adriansens stræde. (Rs. Nielsen var Gunnar Søgårds forgænger). Cykellygten lyste dårligt, og han fik drejet for tidligt og endte altså i dammen med cykel og det hele. Heller ikke han syntes, at det var nødvendigt at ulejlige andre, men fortsatte hjem i det våde tøj. Det klarede han også, selv om han fik en masse bebrejdelser, både af sin kone og af Ingeborg Adriansen, da hun hørte om det.

Ved den vestre ende af gadekæret stod byens brønd med pumpen; jeg kan ikke huske, at den nogensinde er blevet brugt, eller hvornår den blev fjernet.

Det er muligt, at gadekæret har været rensset flere gange i min barndom, men jeg husker det ikke. Derimod ved jeg, at 1. Maj 1955 begyndte man at fordybe det. Alt vandet, pløret og den opgravede jord blev pumpet og skovlet ind i "Adriansens skov" på den anden side af deres stræde. På dette sted var jorden lav, og der var blevet plantet bøge, som voksede meget dårligt; der kom op til ½ m jord på, hvor det var lavest, men træerne klarede det alligevel. På et gammelt kort har jeg set, at der har været et gadekær eller vanding på dette sted.

Den nye branddam fik cementkant ud mod vejen og nethegn her og halvvejs ved enderne. Bagkanten blev sat med store sten og langs kanten her blev plantet forsytia, ribes, syren og vilde roser. Der kom et skilt med "Branddam". 2-3 gange er der holdt brandøvelse om aftenen.

En falden kvinde i 1700-tallets Moseby

Peter Thor Andersen

"Kvindemennesket Anna Sophia Andreasdatters beklagelige barselsfærd og end mere bedrøvelige afgang af verden, da hun natten imellem den 25. Og 26. Februar afvigte år [1777], efter at hun havde født sit foster måtte ud i hård frost med barnet i forklædet vanke om på Moseby gade af mangel på husly, og fra gaden kom ind i præstegården, derfra igen udsat til en husmand i byen, hvor hun, efter nogle timers forløb, opgav ånden, er den ynkelige historie som har sat retsindige i sorrig publikum i opmærksomhed, at slig passage skulle høres blandt kristne, som barbarer meget ville laste og støde sig over....."

Ovenstående citat er indledningen til en dom, afsagt af kongelig kommissionsdomstol i marts 1778. Sagen omhandler den 35 årige tjenestepige i Moseby præstegård på Østfalster, Anna Sophia Andreasdatter, der tjente sognepræsten i Aastrup sogn, magister Henrik Christian Biering.

Behandlingen af hende virker ufattelig hård og blev da også, som citatet viser, betragtet som sådan i samtiden, i hvert fald af dele af befolkningen. På trods af sin grelle karakter kan sagen dog bruges til at belyse, hvilken handlemåde en højgravid kvinde kunne blive udsat for i et landsbygafund, og hvordan man vurderede denne handlemåde.

En kort gennemgang af sagen

Anna Sophia Andreasdatter fik den 25. Februar 1777 veer. Hun fik ved hjælp af to andre tjenestepiger transporteret sig over gaden til indersten Rasmus Larsen og hustru (inderste var betagnel-

sen for en person, der boede til leje). De lod hende komme ind, og konen tog kontakt til præsten for at høre, om de måtte beholde hende. Dette gav præsten sin tilladelse til. Indersteparret forsøgte at skaffe en jordemoder og *koner* til fødslen, men de kunne ikke få nogen til at komme. Anna Sophia gennemførte dog fødslen uden jordemoder. Rasmus Larsens hustru tog kontakt til gårdmandsparret Claus Winding og hustru, som de boede som inderste hos. Her beklagede hun sig over, at ”Hun var kommet i ulykke med at have fået pigen Anna Sophia i huset til sig”. Claus Winding og hustru mente ikke, at deres fæstekontrakt tillod dem at huse Anna Sophia. Claus Windings hustru gik derfor ned til indersternes hus og sagde ”Nu kan vi komme til at fæste vor gård om på ny for 100 Rsl.”. Rasmus Larsen gik derefter over til præsten og meddelte ham, at han ikke ville beholde Anna Sophia. Præsten svarede, at de ikke kunne tillade sig at jage hende ud, og at de skulle få betaling for deres besvær. Rasmus Larsen vendte tilbage, og ved dag gry ledsagede hans hustru Anna Sophia med det nyfødte barn hen til husmand Ole Kaare. Her efterlod hun Anna Sophia, der herefter gentagne gange forsøgte at få lov at komme ind, men uden held. Hun vandrede derefter rundt i en time med barnet i forklædet i frostvej, hvorefter hun vendte tilbage til præstegården. Her lagde hun sig i sin seng, hvor der imidlertid var træk, og hun blev derefter ved præstekonens mellemkomst placeret på en slæde og sammen med sit barn transporteret hen til en husmand. Præstekonen sørgede for en jordemoder til hende, selvom det erkendtes at være for sent. Anna Sophia døde ved middagstid den 26. Februar hos husmanden. Barnet døde efter hjemmedåb tre-fire dage efter.

Biering indberettede sagen for amtmanden, og der blev herefter nedsat en kongelig kommission til undersøgelse af sagen. Sådanne kommissioner var ekstraordinære domstole, der bl.a. blev brugt, når der var tale om sager, der involverede embedsmænd,

når sagens omfang overskred, hvad de lokale myndigheder kunne magte, og når sagen oprørte befolkningen i særlig grad. Alle tre karakteristika passer på denne sag. Sagen førte til pengebøder for alle fire ægtepar. Præsten ankede den derefter til Højesteret, der frikendte præsteparret og Ole Kaare og hustru.

Anna Sophias situation

Anna Sophia var en såkaldt *falden kvinde*, dvs. hun var som ugift gravid med et barn. At lade det at være gift eller ej være kriteriet for om en kvinde var falden i 1700 tallet er egentlig upræcist, da det var sædvane at betragte en graviditet i almuen som legitim, hvis moderen var trolovet med faderen eller havde udsigt til at blive det enten inden fødslen, eller sågar undtagelsesvis efter. Dette kan påvises ud fra præsternes angivelser i kirkebøgerne af om et barn blev noteret som ægte eller uægte.

Faderen til Anna Sophias barn nævnes ikke i dommen, og det med god grund, da sagen kun omhandlede hendes barselsfærd og død. Imidlertid skete der den fejl ved indstævningen af de involverede til kommissionsforhøret, at de blev bedt om at give vidne både om Anna Sophias *besvangrelse*, barselsfærd og død. Dette gav anledning til et af de mange sagsindlæg, pastor Biering skrev. Disse er dog desværre gået tabt. Denne skrivefejl, der blev beklaget ved forhøret, gav imidlertid også anledning til, at spørgsmålet om faderen kort blev berørt i dommen. Biering opfattede stævningen som et udtryk for, at han blev mistænkt for at være barnets fader. Han ville derfor have spørgsmålet om barnets fader undersøgt ved kommissionen, hvilket blev ham nægtet. Han havde dog selv ved forhøret spurgt en anden af de indkaldte personer om, hvem faderen var, og som svar fik han opgivet en person, hvis navn ikke nævnes i domsskriftet. Noget tyder på, at barnefaderen var kendt i Moseby.

Til gengæld er der ikke noget, der tyder på, at denne for os ukendte person var trolovet, eller skulle troloves med Anna Sophia. Anna Sophia blev desuden omtalt som en *taske* af gårdmand Windings kone, hvilket brugtes om løbsagtige personer eller slet og ret om ludere. Endelig understøttes opfattelsen af, at Biering i optegnelserne over hendes død i kirkebogen blandt andet skriver: "...efter at hun natten tilform havde født sit *uægte* barn [min fremhævelse].

Når man dernæst skal vurdere, hvilke muligheder en kvinde som Anna Sophia havde, så må man først gøre sig klart, at meget afhænger af hendes sociale klasse og familiære netværk. Gårdmandsdøtre kunne ofte få hjælp af familien, når "ulykken var sket". Anna Sophias sociale baggrund er ukendt. Det faktum, at hun var i tjeneste som 35 årig kunne dog tyde på, at hendes tjenesteplass ikke var en del af et livsforløb, hvor hun skulle ende som gårdmandshustru eller lignende, men snarere en livsstilling. Desuden var hun en fremmed, hvis baggrund ingen tilsyneladende kendte (på trods af datidens krav om pas og skudsmål, der netop skulle håndhæves af præsten!). Endelig antydes det, at hun ikke havde tilknytning til nogen i landsbyen. Hun havde altså ikke nogen muligheder for at trække på et netværk i Moseby og omegn. Det må desuden formodes, at hun heller ikke havde nogen familie et andet sted at ty til i denne nødens stund. Da hun 3 uger før sin nedkomst fortalte præstekonen, at hun var gravid, svarede fru Biering, at hun i så fald ikke kunne blive længere i præstegården. Anna Sophia reagerede ved at forsikre om, at hun først skulle føde efter påske, hvilket det år vil sige i starten af april, da påskedag faldt den 30. marts i 1777. Det kan ikke siges med sikkerhed, om denne fejlvurdering af fødselstidspunktet var forsætlig eller ej, men det viser dog en desperat kvinde, der må forsøge at blive på sit tjenestested så længe som muligt. Havde hun haft mulighed

for at tage et sted hen, hvor hun kunne føde, havde hun formentlig søgt at blive dimitteret, dvs. blive løst af pladsen efter fru Bierings afvisning af, at hun kunne føde i præstegården. Selve det, at hun meddelte, at hun var gravid, viser dog, at hun ikke var så desperat, at hun ville søge at *føde i dølgsmål*, dvs. føde ubemærket, og derefter måske oven i købet dræbe barnet. Det var sådan i samtiden, at kvinder, der undlod at fortælle, at de var gravide eller vise dette ved at strikke barnetøj o.lign., blev mistænkt for at ville føde i dølgsmål og straffet derefter.

Til gengæld ventede der hende en straf for hendes gerning fra såvel verdslig domstol som fra kirken. Christians den femtes *Danske Lov* indeholdt en kapitel om løstagtighed, hvorefter man skulle bøde 6 rdl. Denne sum var imidlertid svimlende høj for mange af de uheldige kvinder, og bøden kunne da forvandles til fængsel og gabestok. Dette straffesystem virker paradoksalt i dag ud fra den betragtning, at problemet med uægte børn overvejende var et socialt problem, idet det langt hyppigst forekom i de laveste socialgrupper. Disse samfundets bund havde ringeste muligheder for at stifte hjem og indgå i et ægteskab, og dette problem kunne kun forværres af pengebøder.

Den gejstlige straf var af en anden immaterial karakter, men formentlig mindst lige så virkningsfuld. Den uheldige kvinde og hendes partner, hvis han var kendt, skulle gennemgå et ydmygende offentligt skrifte foran menigheden i kirken. Dertil kom, at moderen kunne se frem til en ydmygelse ved barnets dåb. Ikke nok med at det blev indført i kirkebogen som uægte. Dette blev også markeret ved en særlig dåb for den slags børn, ligesom moderen ikke ved sin første kirkegang efter fødslen blev (gen)introduceret for menigheden, dvs. ført ind sammen med præsten, som mødre til ægte børn blev det. Det er tydeligt, at 1700 tallets Danmark praktiserede hårde økonomiske straffe og synlig social fordømmelse af kvinder som Anna Sophia.

Præstens forpligtelser over for tjenestepigen

Som nævnt gjorde Bierings hustru det klart over for Anna Sophia, at hun ikke kunne blive og føde i præstegården. De lod hende dog blive i tjenesten, lige til hun skulle føde. Det fremgår klart, at de derved har gjort sig skyldige i en om ikke kriminel, så umoralsk handling i kommissærenes øjne. Ifølge dem havde en husbond pligt til enten at dimittere en gravid tjenestepige i tide, så hun kunne finde et sted at føde, hvis hun ikke måtte føde hos husbond, eller at lade hende blive og føde. Om hun fandt et andet sted, var ikke husbonds ansvar, når blot han havde ladet hende dimittere i tide.

Hvordan præsten opfattede sagen, er ikke helt klart. Han skrev selv i et indlæg, at hun kunne tjene hos ham, så længe hun var i stand til det, dvs. indtil hun skulle føde. Hvad han ville gøre for hende på det tidspunkt, får stå hen i det uvisse, da han først fik at vide, at hun skulle føde på et tidspunkt, hvor hun havde fundet et andet tilholdssted. I den situation føler han sig dog ikke forpligtet ud over at love Rasmus Larsen penge for besværet. Da disse penge skulle tages af hendes løn, kan det dog næppe siges at være en krævende forpligtelse. Hans hustrus arrangement næste morgen, hvor hun foranstaltede, at Anna Sophia kom hen til en husmand i byen, kan dårligt ses som et udslag af husbonds forpligtelser. Det sker stille om morgenen uden at vække præsten, og må derfor snarere ses som et forsøg på at undgå hans vrede over at se hende igen.

Almuens adfærd over for Anna Sophia ved hendes barsel

Spørgsmålet er dernæst, hvorfor Anna Sophia blev udsat for den behandling fra almuens side om natten mellem den 25. Og 26. februar 1777. Der er så vidt jeg kan se tre forhold, der må tages i betragtning. De første to berøres i dommen. Det er henholdsvis

konsekvenserne for de enkeltes fæsteforhold og det forhold, at hun var tjenestepige hos præsten, da hun skulle føde. Set ud fra disse to forklaringer var almuens et resultat af en oplevet *ydre tvang*, dvs. frygten for repressalier fra præsten og godset. Den sidste problemstilling er det vanskelige spørgsmål om, hvilken betydning det havde, at hun var *en falden kvinde*. Her var almuens handlinger et udslag af *egen fri vilje*, dvs. deres mentalitet.

Claus Winding og hustru påstod, at de frygtede deres fæstekontrakt ville blive ophævet som følge af, at Rasmus Larsens husede Anna Sophia. Desværre findes deres fæstebrev ikke længere, hverken den kopi, som blev lagt på sagen, eller den fæste protokol, som det skulle stå i. På Landsarkivet er der bevaret en fæste protokol fra 1773 og fremefter for samme gods, nemlig Karlsfeldt. I disse fæstebreve nævnes der ikke noget om, at fæsteren skulle være: ”forment at tage til huse fremmede som ej have pas og skudsmål”, som skulle være indskrevet i Windings kontrakt. Dommerne mente, at Windings bekymring blot blev brugt som påskud. Her holdt de sig til de to forhold, at Anna Sophia ikke var en fremmed, og at omstændighederne gjorde, at denne bestemmelse skulle tilsidesættes. Dette kunne de underbygge ved *Danske Lov*, der slog fast, at man ikke måtte smide en fremmed fødende kvinde ud, før stedets øvrighed var underrettet. Spørgsmålet er imidlertid, hvordan de rent faktisk opfattede sagen. Godsforvalteren, inspektør Smith skrev i november 1777 et forsvarsindlæg for Winding og hustru, hvor han påstod, at de i denne sag blot ”holdt sig efterretteligt deres fæstebrev”. Hans vurdering er dog ikke meget værd i forhold til spørgsmålet, da han havde en stærk interesse i at søge at frikende sine fæstere for pengebøder, der kunne forstyrre balancen i en sikkert sårbar bondeøkonomi, og dermed skade godset. Det har dog været en usikker situation, gårdmandsparret stod over for ved meddelelsen om, at præstens tjenestepige var ved at føde hos deres ”lejere”. De

kunne ikke vide, hvor længe hun skulle blive, hun var jo i realiteten afskediget af præsten, som det fremgår i afsnittet nedenfor. Derfor kan det ikke afvises, at de er blevet nervøse for, om de derved forbrød sig mod de forpligtelser, der var nedfældet i fæstekontrakten. Imod dette taler imidlertid, at Anna Sophia skulle have forsikret indersteparret om, at hun ville forlade deres hjem allerede næste morgen. Om Windings vidste dette, eller troede på det, kan dog ikke afgøres.

Hvis det er usikkert, om Windings handlemåde skyldtes fæstekontrakten, så må det i hvert fald formodes, at deres trusler over for lejerne om, at "...I miste hvad I har, fordi I har taget den taske ind" fik indersterne til at frygte for deres fremtidige boligforhold, og dermed kan den påfølgende udsmidning forklares. Denne frygt forklarer dog ikke, at de efterlod hende sammen med den nyfødte foran en husmands dør uden at sikre sig, at hun bliver lukket ind. Denne handlemåde fremstår stadig som uforståelig, især på baggrund af deres tidligere imødekommenhed. Præsten omtales som inderstens "husbond", hvilket tyder på, at Rasmus Larsen i lighed med Anna Sophia arbejdede for ham. Det var vel derfor, hun havde opsøgt netop ham, men forholdet har ikke været hjerteligere, end at han senere satte hende på gaden.

En anden kilde til usikkerhed og frygt kunne være det forhold, at Anna Sophia stadig opfattedes som en del af præstens husstand. De implicerede kunne således være i tvivl om, hvad han ville sige til, at de tog imod tjenestepigen, og hvilke konsekvenser det ville få for dem. Her er sagen dog klar, for så vidt Rasmus Larsens kone straks efter, de havde lukket pigen ind, opsøgte præsten og spurgte, om de måtte beholde hende. Hertil svarede han, at de måtte beholde hende, og at de skulle få betaling for det. Han gjorde det dog samtidig klart, at det var Rasmus Larsens kones sag at skaffe en *kone* til hende, han ville ikke have hende hos sig længere. Man må derfor sige, at præsten havde givet sit samtykke

til, at de måtte tage sig af hende. Han havde dog samtidig signaleret, at han ikke følte sig forpligtet til at hjælpe på nogen måde. Det kan derfor ikke afvises, at konerne og jordemoderens afvisning af at hjælpe, bundede i denne tilkendegivelse fra landsbyens moralist par excellence. Desuden oplyses det, at jordemoderen ikke kunne gå og i øvrigt var 70 år gammel!

Rasmus Larsens hustru ledsagede som nævnt Anna Sophia over til husmand Ole Kaars dør. Han påstod siden, at han ikke kendte til hendes omstændigheder og derfor tillod sig at afvise hende. Forhøret viste dog, at hans hustru blev bedt om at komme som *kone*, ligesom det fremgår, at han gik ud for at møde hende og blev bedt om i det mindste at tage imod barnet. Hans påstand om uvidenhed bliver dog opretholdt som et faktum i Højesterets vurdering, og det er på den baggrund, man skal se frifindelsen af ham der. Som nævnt blev hans hustru anmodet om at komme hen til Rasmus Larsen som *kone*, men hun svarede lige som Windings hustru, da hun blev spurgt, at det ville hun ikke have noget at gøre med. Dette svar, der indikerer, at de ikke *ville*, udtrykker en holdning, som underbygges i handlemåden blandt alle de implicerede inklusive præsten. Det er hendes eget ansvar at løse det problem, som hun selv er skyld i. Det vil de ikke have del i. I bedste fald kan det kaldes ligegyldighed. Præsten kunne tro, at Rasmus Larsens beholdt hende på trods af, at Rasmus Larsen havde opsøgt ham med det budskab, at han ikke ville beholde hende længere. Rasmus Larsens kunne tro, at Ole Kaare ville tage sig af hende, da Rasmus Larsen overgiver ham kvinden med barnet på trods af Ole Kaars hustrus afvisning af at hjælpe tidligere. Endelig kunne Ole Kaare tro, at hun ville vende tilbage til præstegården, hvad hun faktisk gjorde, men først efter at have søgt at komme ind eller aflevere barnet til dem i omkring en time. De må således siges at have handlet mod bedre vidende. Man

kunne på denne baggrund undre sig over, at tjenestepigen får lov at komme ind hos en husmand næste dag. Her skal man dog huske på, at det var på præstekonens anmodning, og at hun kunne have valgt ham, fordi han stod i et afhængighedsforhold til præstefamilien, måske var hans husmandssted en del af præstegårdens ejendom.

Den hårde adfærd om natten den 25. Februar 1777 skal dog holdes op mod den situation, der var i 1700 tallets landbosamfund i relation til problemet med samfundets bund, de omvandrende fattige. Problemet med de fattige var efter alt at dømme stigende op gennem 1700 tallet, og i hvert fald af en sådan styrke, at man kun kunne søge at løse det for sine egne, dem i landsbyen/slægten. Kom der fremmede fattige ind i landsbyen, sørgede man for at transportere dem videre til næste landsby så hurtigt som muligt. Set på den baggrund er det ikke mærkeligt, hvis man havde et kynisk forhold til sociale problemer og søgte at lukke øjnene for selv grelle tilfælde. Handlemåden over for Anna Sophia, der jo var fremmed af herkomst, adskiller sig i bund og grund ikke meget fra, hvad der var normalt på landet, forårsaget af et samfund, der manglede et offentligt sikkerhedsnet.

Sagen om Anna Sophias sørgelige død viser på en grel måde, hvor hårdt og ligegyldigt 1700 tallets almue og endda sognepræst kunne reagere over for en kvinde, der var *kommet i ulykke*. Det var tydeligvis hendes egen ulykke, der måske nok kunne få folk til at blive forarget, men det var over hendes skændige skæbne, ikke over samfundets manglende sikkerhedsnet. Sikkerhedsnet måtte man finde i det nære, hos slægt og i landsbyen, hvis man var *en af deres egne*. Set på baggrund af tidens barske realiteter på det sociale område, viser sagen et hændelsesforløb, der nok var ekstremt, men ikke væsensforskelligt fra hvad der var normalt. Havde Anna Sophia overlevet, havde den nat i februar 1777

sikkert ikke givet anledning til søvnløse nætter blandt de implicerede. Herved sættes senere tiders romantiserede opfattelser af *landsbyfællesskabet* i relief. Nok har det alene af fysiske årsager skabt et tæt socialt fællesskab, som man muligvis kunne tænke nostalgisk tilbage på efter udskiftningen, men det havde sine begrænsninger, og på den anden side af disse var der en anderledes kold verden. En kold verden man, som det ses i denne sag, også kunne mærke, selvom man havde sit virke i en af husholdningerne i landsbyen.

Kilde: Denne artikel bygger hovedsageligt på Carl D. Jacobsens afskrift af domsafsigelsen af 24. Marts 1778, der ligger i lokalhistorisk Arkiv.

Den sædvanlige klagelyst

Vibeke Ravn-Mortensen

I de gamle sogneforstander- og kommuneprotokoller kan man få et ganske godt indblik i et sogns sociale forhold, om menneskers liv, om geografiske forhold og de gnidninger, der også dengang var mellem folk og styrelse. Der blev klaget over stort og småt, man har fornemmelsen af, at nogle klager kun er udtryk for glæden ved at klage.

Om en sådan skrivekyndig og flittigt klagende mand i Horbelev-Falkerslev kommune skal her berettes.

Det drejer sig om lærer A. Rasmussen, der i 1883 tiltrådte sit embede som lærer ved skolen i Falkerslev. Rasmussen kom fra et embede på Fyn og var allerede i starten en storforbruger af papir og blæk.

I begyndelsen starter han med at klage over at blive lignet af sin embedsjord; han får medhold, og inden længe er han igen faret i blækhuset. Nu drejer det sig om forskellige småreparationsarbejder ved skolen, foruden en liden tilbygning til udhuset ved skolen. Sognerådet tilstår ham reparationerne, men afslår at bekoste en udbygning, da denne vil "vansire skolebygningen" hedder det.

Den 5. oktober 1884 drejer klagen sig om en kakkellovn. Rådet svarer, at man formener, at kakkellovnen har den dimension, som svarer til lokalet. Og desuden henvises til et lovforslag, der foreskriver opsættelse af ventilationsovne i "Alle Rigets Skoler", og der vil så sandsynligvis blive indkøbt nye ovne til den tid.

En sag om vedligeholdelse af degnejordens hegn skærper tonen mellem læreren og sognerådet. Kommunen afslår at påtage sig vedligeholdelsen af hegnet med den besynderlige begrundelse, at "degnejorden jo ikke er udlagt som skolelod" og "hegnet blev i

den forhenværende lærers tid bestandigt vedligeholdt". Men for en sikkerheds skyld skriver sognerådet dog til skoledirektionen for at få støtte i sit synspunkt. Direktionen svarer, at læreren bør holde hegnet selv.

Allerede en måned senere, den 31, marts 1884, foreligger atter en skrivelse fra den efterhånden noget besværlige embedsmand. Nu er det et andragende om "omordning af kostald, latrin samt nyt led til lodden". Svaret er, at sognerådet "ikke har noget imod, at De for egen regning omordner den nye kostald til en gødningsstald, dog på den betingelse, at bygningen i ingen måde lider skade, som vil komme kommunen til udgift, samt at det påses, at gødningen ikke kommer til at ligge så højt, at tømmeret herved tager skade".

Hvad angår den anførte anke: "den ulidelige stank ved sensomertide ved latrinen, vil den kunne fjernes, når rensning finder sted med korte mellemrum". Men et nyt led ved lodden tilstås dog ham.

Endnu 3 klager skal anføres, nemlig:

- 1: sagen om højtidsoffer
- 2: klage over brændsel til skolen
- 3: skatteklage

HØJTIDSOFFER:

Oprindeligt ofrede menighedens medlemmer til præstens underhold ved at lægge penge på alteret. Senere blev det gjort til en pligt at yde offer, og endda lovbefæstet, ved de 3 store højtider såvel til præst som til degn. Beløbet var ikke fast, men defineredes ret flydende, idet man ofrede efter stilling og evne samt efter stedets og egnens skik og brug. Den offerberettigede havde også

ret til med *tvang* at inddrive sit offer og kunne endda straffe offergiveren med udpantning.

1899 afløstes denne pligt ved, at man lagde offerydelserne ind under lønningerne.

Accidenser var frivillige pengebeløb, som menigheden gav for bestemte kirkelige handlinger. Til forskel fra højtidsoffer var denne ydelse ikke omfattet af nogen tvang eller straf, men det var stadig en pligt at betale præst og degn for de tjenester, der blev foretaget i kirken.

I Falkerslev skoles dagbog fra 1885 står opført en liste over de personer, der har ydet disse accidenser:

”Høkerens bryllup i Virket.....10,00 kr.
Bryllup hos Trane i Truelstrup.....23,00 kr.
En barnedåb i Virket.....
2.,00 kr.

I årene 1883-92 er der til Falkerslev skolelærer i alt ydet 1846 kr. offer og accidenser, ca. 9% af lærerens indtægt, der i Falkerslev var en del højere ansat end kommunens øvrige lærerembeder.

Den omtalte højtids-offerklage fra lærer Rasmussen drejer sig om, at gårdejer Tærsker og familie skulle have undladt at yde højtidsoffer i året 1886. Men sognerådet har undersøgt sagen og fundet klagen uberettiget, da vedkommende har protesteret, og man finder det derfor ikke rimeligt, at Tærsker skal *ansættes* i offer, d.v.s. sognerådet vil helst ikke blande sig i størrelsen af offeret, selvom det er lovmedholdeligt fra lærerens side at henvende sig til sognerådet i dette spørgsmål. Senere fastsætter sognerådet dog en fast ydelse for Familien Tærsker i offerydelse.

BRÆNDELSSAGEN:

I april 1886, ca. 1 måned efter sagen med højtidsofferet, kan sognerådet igen sætte Rasmussen på dagsordenen, idet der nu kommer et forlangende om at få godtgjort et beløb for manglende brændelevering. ”Ikke i kvantitet, men i kvalitet” siges det. Endda med 3 års tilbagevirkende kraft.

Sognerådet skriver til skoledirektøren og forelægger sagen der. I den skrivelse fremgår det, at Rasmussen har beklaget sig over brændets kvalitet, men da han har ”ladet brændet kløve og hugge, inden rådet har haft lejlighed til at bese det”, kan man ikke tage notits af denne klage. Forinden har man dog henvendt sig til godsejer Schultze på Dalbygård, der i ”mange år har leveret brænde til skolen uden, at der er fremkommet klage herover”. Schultze svarer, at han har leveret brænde til Rasmussen i gennemsnitlig størrelse på 5 – 17 tommer, og ikke som anført af Rasmussen på kun 4 – 9 tommer. Sognerådet anfører endvidere, at under et møde i Falkerslev skole med Rasmussen, blev denne spurgt, om han havde noget at bemærke i øvrigt. Dette var ikke tilfældet. ”man må derfor antage, at han ikke ved modtagelsen af brændet fandt sig berettiget til at klage herover.”

Som følge deraf forventer rådet sig fritaget for det begærede pålæg, hvorimod sognerådet behageligst må anmode skoledirektionen om at give læreren pålæg om for fremtiden at klage over brændet, når samme er leveret ham på pladsen”.

SKATTEKLAGEN.

I gennem flere perioder har skatteyderne også dengang gjort vrøvl over ligningen i kommunen. En af de mere vedholdende klagere er lærer Rasmussen. Han klager over hartkornsansættelsen af sin jord og den uhyrlige sum af 7 kr. som er pålignet ham i formue- og lejlighedsskat. I marts 1891 svarer sognerådet på en skrivelse til stiftamtet, hvortil den gode Rasmussen i sin kvide har henvendt sig.

Sognerådet svarer følgende på ”den ejendommelige skatteklage” fra lærer Rasmussen, ”at han kan ikke være forurettet over en pålignet skat på 7 kr., men det er hans sædvanlige klagelyst, der på en helt umotiveret måde er løbet af med ham. Skulle en mand, der sidder i et af landets største skoleembeder reguleringssum 2115 kr. ikke kunne svare 7 kr. i skat, selv uden privat formue, det må dog kaldes en meget lav ansættelse. Han omtaler, at han har sat 11 børn i verden, men fortier, at 2 er døde, 4 er konfirmerede, det ser meget underligt ud, så meget mere som han må kunne sige sig selv, at de øvrige 5 ukonfirmerede børn er taget fuldstændig i betragtning, da han ellers ville komme ikke så lidt højere op.” Til sidst konkluderes, at ”Rasmussen endda i forhold til kommunens øvrige skatteydere står så lavt, som det kan tales”.

I et tidligere brev om samme klage skriver sognerådet til Rasmussen, at han bør sammenligne sig med lærer Corfitzen i Horbelev, der også har en stor familie, og med den betydelige forskel, der er på begge embeders reguleringssum, og endvidere er sognerådet bekendt med, at Rasmussen ejer en ”ikke ringe privat kapital”, så derfor bliver den pålignede skat fastholdt som bestemt af sognerådet.

Når man i protokollerne læser om de mange klager eller fordringer/andragender, som lærer Rasmussen sender til sognerådet i Horbelev/Falkerslev kommune, så får man jo indtryk af en utilfreds kværlant, der næsten aldrig får medhold. Dertil skal siges, at så vidt vides findes lærer Rasmussens egne klageskrivelser til sogneråd og stiftamt ikke. Sagen kan altså kun ses fra den modtagende parts side. Men sammenlignet med den velvilje, der strømmer skoleembederne i møde som f.eks. i Horbelev, kan man mistænke rådet i Horbelev/Falkerslev for, at tolerancetærsklen i forhold til Rasmussen er blevet noget slidt ved de hyppige og vedvarende klager.

Set fra Rasmussens side kan det jo have været vanskeligt at komme efter hans forgænger i embedet, der nævnes flere gange som en lydig og beskeden undersåt i kommunen, og som tilsyneladende har haft mere beskedne fordringer end efterfølgeren.

Det er vel også kendt, at lærerlønningerne dengang ikke var noget at prale af, men Falkerslev-embedet var dog det mest givtige af alle kommunens øvrige lærerembeder, hvad en senere skrivelse også bekræfter til al måde.

Disse og mange andre interessante ting står at læse i de gamle protokoller fra sogneforstanderskabets og sognerådets tid. Stubbekøbing kommune har venligst udlånt disse til Lokalthistorisk Arkivs arbejdsgruppe til gennemlæsning.

Kilder:

Horbelev kommune Kopibog/sogneforstanderskab 1862-91

Falkerslev skoles dagbog

Salomonsens leksikon

Livet på ”prærien” i Moseby

Jens Lose

Den 27. Marts 1999 var det 70 år siden, at lodtrækningen om de 4 parceller på den bagerste del af præstegårdsjorden i Moseby fandt sted, og skønt udstykningen først trådte i kraft den 1. April 1929, så regnede de fire familier, der dengang påbegyndte en ny tilværelse, altid den 27. Marts 1929 for skæringsdatoen, fordi det var den dag, man fik tildelt sin lod. Det siger ikke så lidt om, hvilken betydning man da lagde i ”at få ploven i egen muld”.

Selve lodtrækningen blev foretaget i Moseby præstegård af jordbrugsudvalgsmedlem Vandmand. Lodtrækningen blev foretaget mellem de fire ansøgere, der var blevet godkendt til en parcel af den frastykkede præstegårdsjord.

Lodtrækningen faldt således ud:

Parcel nr. 1, matr nr. 1b & 3c: Niels Peter Jensen

Parcel nr. 2, matr nr. 3d: Carl Nielsen

Parcel nr. 3, mtr nr. 3 e: Holger Nielsen

Parcel nr. 4, mtr nr. 3f: Carl Jørgensen

Disse fire mænd og deres familier startede på den bare jord, men fik ved fælles hjælp og stor flid skabt fire veldrevne brug, som de med stolthed kunne levere videre til næste generation. Sammenholdet mellem de fire familier blev så stærkt, at det på jubilæumsdagen, den 27. Marts 1999 lykkedes at samle alle nulevende børn med ægtefæller fra disse fire hjem. Kun sygdom afholdt enkelte fra at deltage. Ligeledes har en repræsentant fra hver af de fire hjem velvilligt fortalt om forholdene, som de husker dem.

Marie og Niels Peter Jensens ejendom, parcel nr. 1 mtr nr. 1b & 3c, bebos endnu af sønnen, Hans Erik Jensen. Han fortæller:

”Jeg var en lille dreng på 1½ år, da fordelingen af de udstykkede parceller fandt sted. Far havde indtil da ernæret sig som arbejdsmand, bl.a. på Hesnæs savværk, og mor serverede på Pomle Nakke traktørsted. Vi boede dengang i Bønnet, så vi kunne blive boende, mens der blev bygget. Da vi flyttede hertil hen på efteråret, var min søster nyfødt.

Skønt det var lykkedes for mine forældre at spare en lille sum penge sammen, inden de startede herude, siger det sig selv, at det var nødvendigt at optage lån, for at de kunne etablere sig. Lånet var et statslån på 2½%. Det var et såkaldt jordrentelån, det vil sige, man betalte kun renter af lånet, som var afdragsfrit, så længe låntageren havde ejendommen. Blev den afhændet, skulle lånet indfries. Lånet kunne dog gå i arv fra far til søn.

Det havde også noget at sige, at min morbror kunne hjælpe os med byggeriet. Selvom arbejdslønnen ikke var stor dengang, så kunne der dog her opnås en besparelse, der var værd at regne med. Man måtte i det hele taget regne enhver besparelse med i de første år. Også selvom min far kørte i skoven om vinteren. Ikke alene var enhver indtægt kærkommen, men det gamle ord om, at hvad der er sparet, det er tjent, gjaldt i høj grad også. Lad mig blot som et enkelt eksempel nævne, at vi i de første år måtte klare os med kun én møbleret stue, og at møblementet bestod af et bord og 6 stole. Eftersom vi kun var fire til hverdag, og der jo er flest hverdage, så gik det nok endda.

Med stor flid og ved at lægge alle kræfter i, fik mine forældre efterhånden et godt brug ud af det. En have var også blevet anlagt. Haven var noget min mor især gik op i.

Som ung var jeg ude at tjene flere forskellige steder. Jeg har haft pladser i Jylland, på Fyn, på Sjælland og også her på Østfalster,

hvor jeg har tjent i Meelse, hos Krøll på Rodemark og hos Lolliken og præstegårdsforpagteren i Moseby. Man kan godt sige, at jeg har fået et godt indblik i landboernes forhold over det meste af landet, sådan som de var i min ungdom.

Soldat skulle man jo også være, og højskoleophold blev det også til. Det sidste har haft stor betydning for mig hele mit liv. Blandt andet blev min interesse for Sønderjylland vakt efter et højskoleophold der.

Efter at have været ude i 15 år kom jeg hjem igen for at hjælpe mine forældre, der da var mærket af slid efter de mange års hårde arbejde.

Fra høsten 1949 . Fra venstre Grethe Nielsen, Marie Jensen, Holger Christiansen Hans Erik Jensen, Karl Nielsen, Niels Peter Jensen, Vilh. Mortensen, Ludvig Christensen, Karl Pede rsen "Skomager" og Rasmus Rasmussen "Gammel-Rasmus"

I 1959 overtog jeg så ejendommen, og mine forældre flyttede ½ år efter til villa "Kongsvang" i Ore. Dengang jeg overtog ejendommen havde den en besætning på 9 køer og 6 grisesøer. Op

igennem 60'erne udvidede jeg bedriften til 22 malkekøer. Skønt jeg derved fik noget mere at arbejde med, end mine forældre i deres tid havde haft, så gik det fint endda; ikke mindst takket være den tiltagende mekanisering, som dengang for alvor tog fart indenfor landbruget.

I Min fritid har jeg ledet håndbold og gymnastik, ja, jeg har faktisk været formand for Aastrup gymnastikforening i 18 år. Jeg har også gået til folkedans og været med til at spille dilettant. Interessen for alt dette blev vakt på højskolen, hvor jeg i det hele taget blev grebet af det foreningsliv, der har sin rod i højskolebevægelsen. Hvad man ad den vej har fået ind, er en rigdom, ingen kan tage fra én. For mig har det været nok til at leve et helt liv på. Et godt liv, synes jeg selv.

Skønt jeg har været glad for arbejdet med køerne, besluttede jeg alligevel at sætte dem ud i 1994. Efterhånden var miljøkravene blevet så skrappe, at det ikke kunne betale sig at blive ved; og man bliver jo heller ikke yngre med årene. Derfor blev jorden også bortforpagtet til Hans Henrik Hildebrand i Ore. Jeg kan så selv blive boende så længe jeg har lyst til at blive på denne plet jord, hvor jeg har levet det meste af mit liv.”

Inger Tærsker voksede op på den ejendom, parcel nr. 2 mtr nr. 3d, der i dag bebos af Ebbe Knudsen og Helge Skydsgaard. Hendes forældre var Agnes og Carl Nielsen. Hun fortæller:

”Vi var fire søskende, der alle er født i Kippinge, hvor min far var fodermester på en gård. Min bror var kun otte dage gammel, da der blev trukket lod om parcellerne den 27. Marts 1929. Og så var han kun 3 uger gammel, da han kom i kirke. Far ville nemlig have sine børn døbt i Kippinge kirke.

Den første tid boede vi til leje i annekset til Jens Bachs hus i Moseby, mens der blev bygget. Det var murer Panton der byggede, og vores hus blev pudset og kalket. Det var billigere. Far havde i øvrigt nok at gøre, for samme sommer, som vi selv byggede, passede han mureren op i præstegården, hvor den gamle forpagterbolig blev revet ned, og en ny indrettet i den længe, der ellers var lade.

Vi havde en dejlig barndom, selvom det var småt med alting. Mine forældre startede jo så at sige på bar bund, så for at tjene lidt ekstra, kørte far varer for brugsen. En mælketur havde han også, så arbejde var der nok af.

Vi børn havde også vore pligter i stald og mark, og mine søstre og jeg begyndte at tjene lidt som barnepiger, så snart vi kunne. Men sådan var vilkårene for mange dengang, så det tænkte vi ikke så meget over. Vi var glade, når vi kunne komme ud at lege; og da der var børn på alle ejendommene, var der jo nok at lege med.

Mor var god til at få noget ud af det lidt, hun havde at gøre med. Kartoffler manglede der aldrig, og jeg kan så tydeligt huske den første gang, der skulle slagtes gris. Det var en hel festdag. Selvfølgelig var det også et stort arbejde, så ved sådanne lejligheder hjalp nabokonerne gerne hinanden. Der var i det hele taget meget sammenhold. Alle sad jo ens i det og delte derfor også hverdagens glæder og sorger.

I 1958 syntes mine forældre, at det var på tide at lægge op efter et langt og slidsomt liv. De solgte ejendommen til Rita og Jens Jørgen Hansen og flyttede så til Eskilstrup..”

Rita og Jens Jørgen Hansen drev ejendommen videre som almindeligt landbrug med en besætning af grise og fedekvæg. I 1970 nedbrændte udlængerne, og Rita og Jens Jørgen Hansen flyttede til ”Jørgenssæde”, Vejringe.

I 1973 købte Ebbe Knudsen ejendommen af Rita og Jens Jørgen Hansen, som så forpagtede jorden af Ebbe Knudsen.

I 1991 købte Mogens Nymand agerjorden af Ebbe Knudsen.

Kaj Nielsen voksede op på den bagerste ejendom, parcel nr. 3 mtr. Nr. 3e, som hans forældre, Maren og Holger Nielsen fik tildelt ved lodtrækningen i 1929. Han fortæller.

”Far og mor var ansat på Næsgård, da de hørte om udstykningen på det bagerste af Moseby præstegårdsjord. De havde i forvejen lyst til at få foden under eget bord, som man siger, og nu var muligheden der. Ved lodtrækningen fik de tildelt den bagerste parcel.

Vi boede dengang på en lille ejendom ude ved Garnevraa, så vi tre brødre og mine forældre kunne blive, hvor vi var, indtil huset var bygget færdig. De første år var strenge, indtil der kom skik på alting. Og så kom trediverne, hvor det dårligt kunne betale sig at føde en gris op.

Den første besætning erhvervede far på Næsgaard. Redskaber var det småt med, så vi måtte låne os frem til at begynde med, indtil der blev råd til at anskaffe nogle selv. Ja, avlsbygninger manglede vi jo også fra begyndelsen, idet stalden først blev færdig hen på efteråret. Til gengæld havde vi et skur, som egentlig var sat op til de håndværkere, der byggede huset, som vi så havde vore grise i, indtil stalden blev færdig. Jo man måtte klare sig, som man bedst kunne.

Vi manglede aldrig noget. Min far kørte mælketur, og mine forældre var flittige folk, som efterhånden fik bygget en pæn bedrift op derude på prærien, som det blev kaldt. Nogle kaldte det også Canada, hvor man jo dengang udvandrede til.

Folk må vel have kaldt det sådan, fordi de syntes det var langt ude. Det tænkte vi nu aldrig på. Det skulle da lige være vinterdage, når vi skulle gå til skole i Moseby. Men ellers var det jo hele vor verden. Når jeg tænker tilbage, synes jeg ,vi havde en dejlig tid derude. Arbejde var der nok af, men far og mor klagede aldrig, og vi drenge var jo raske og stærke, så det gik godt. Så godt endda, at der med tiden blev råd til at udvide stalden.

Malkning i Marken. Holger Nielsen 1950.

På 25 års jubilæumsdagen overdrog vore forældre ejendommen til min bror Hugo. De tilbragte deres sidste år i Ore. Selv har jeg det meste af min tid levet på Lolland. Men kommer jeg til Moseby, slår jeg af og til stadig et slag forbi for at gense de steder, hvor jeg tilbragte så mange gode timer som dreng og ung.”

Hugo Nielsen afhændede ejendommen til Edith og Jørgen Rasmussen i 1958, flyttede til Ore og ernærede sig som vognmand.

I 1966 købte Ruth og Poul Nielsen ejendommen af Edith og Jørgen Rasmussen. De opførte et nyt grisehus og byggede rundbuehallen til, samt lavede forskellige miljøforbedrende foranstaltninger, så som ny affaldskule og ensilage-silo. Udover en besætning med malkekvæg med dertil hørende opdræt og fedesvin, søer og smågrise, havde man også ornecentral, ligesom der blev kørt mælk. Bedriften øgedes med en tilforpagtning af en del af Hesnæsengen. I 1981 måtte Ruth og Poul Nielsen opgive ejendommen.

I 1982 overtoges ejendommen af Edith og Knud Johansen. De drev den som almindeligt landbrug med svinebesætning. I 1988 bortforpagtedes jorden til Finn og Flemming Lund. I 1992 nedlagdes besætningen.

I 1995 overtog Hans Henrik Johansen ejendommen efter sine forældre. Jorden er bortforpagtet til I/S Præstevænget.

Thora og Carl Jørgensens ejendom, parcel nr. 4 mtr. 3f, bebos endnu af sønnen og svigerdatteren, Poul og Ingrid Jørgensen. De fortæller:

”Poul var 6 år, da hans forældre begyndte herude på den bare mark i 1929. I løbet af foråret og sommeren blev hus og staldbygning opført. Indtil huset blev færdigbygget boede vi til leje i et par værelser i Bregninge. Min søster er født her året efter vi kom hertil; i øvrigt som den eneste i de fire familier, der startede herude.

De første år gik med meget slid og slæb, og redskaber var der ingen af. Indtil der blev råd til at anskaffe nogle, lånte man af Tærsker. Han og hans efterkommere har i det hele taget været flinke og hjælpsomme naboer. Større markredskaber var man i de første år fælles om på de fire ejendomme. De blev så brugt efter tur, og

man hjalp hinanden ved de store arbejder, især i høstens tid, og ikke mindst når der skulle tærskes; og så igen, når roerne skulle op.

Pouls far gjorde meget for at forbedre ejendommen. I 1933, da Poul var ti år gammel, blev jorden drænet. Han fik mere jord under ploven ved at rydde et gammelt markhegn, en jordvold, der var overbegroet med tjørn og hassel. Jordtilligendet forøgedes yderligere derved, at rødderne fra førnævnte beplantning blev brugt som fyld i en gammel mergelgrav tillige med jorden fra volden. Der var den sidegevinst ved hele det foretagende, at de ryddede tjørn og hassel gav så meget brænde, at man sparede udgiften til brændsel de efterfølgende tre år, og det var jo nok noget der kunne mærkes i de år, hvor udgifterne var store og indtægterne små.

Karl Nielsen i gang med at så.

I marts 1957 overtog vi ejendommen. Den var da i fineste stand. Pouls forældre havde taget det hårdeste slid i de første mange år, men kunne dog nyde deres arbejdes frugt i de sidste år, de var her. Takket være den veldrevne jord og en god besætning, kunne vi leve af udbyttet fra ejendommen de første år, mens vores søn voksede op. Vi synes, det var den bedste opvækst, vi kunne give vores søn, når vi kunne være om ham hele tiden, selvom arbejdet også skulle passes.

Det hjalp jo også lidt på det hele, at vi havde 6 tdr. land af Hesnæsengen i forpagtning. Her var god græsning til de ti køer foruden ungvæg, som vi efterhånden kom op på. Derudover havde vi syv grisetier, så der var altid nok at se til.

I 1969 begyndte Poul at gå på arbejde, og Ingrid måtte så passe besætningen derhjemme i det daglige. Sidenhen, da besætningen blev sat ud, begyndte også Ingrid at gå på arbejde. Så var der jo kun jorden at passe, og det klarede vi sagtens ved siden af. I 1991 syntes vi det var passende, at vi lod os pensionere. Derfor solgte vi jorden til Vagn Kehling. Det havde den fordel, at vi kunne blive boende. Her har vi haft et langt og godt arbejds- og familieliv. Der har været nok at bestille, men vi har nydt det, og gode naboer har vi altid haft. Vi synes ikke, at vi kunne få det bedre nogen andre steder.”

Og hermed slutter da beretningerne om livet på ”prærien”, som de fire ejendomme blev kaldt i folkemunde. Skulle nogen savne mere detaljerede oplysninger om selve udstykningen, kan de findes i en artikel bragt i Årsskriftet 1996 eller i jubilæumsskriftet ”Moseby præstegård 400 år”, udgivet af Aastrup menighedsråd i 1996.

Stubbekøbing Avis, den 20. September 1934 Kongebesøg i byen

Sent i aften kom der meddelelse om, at Kongen og Dronningen ville aflægge Stubbekøbing et besøg, og tidligt i morges blev der truffet forberedelse til at modtage Majestæterne, idet flagene overalt gik til tops.

I det mest pragtfulde efterårsvejr havde en mængde mennesker stille sig op på Torvet for at modtage Kongen.

Kongeparret skulle ankomme kl. 11 og allerede kl. 10½ begyndte byens embedsmænd og honoratiorens at indfinde sig, idet de grupperede sig om borgmester Allert Christensen. Af de fremmødte nævner vi stationsforstander Andersen, toldforvalter Lindemark i galla, pastor Eghoff i ornat med frue, der bar en stor buket lyserøde rosér og postmester Lauritzen. Byrådet repræsenteredes tillige af købmand Johs. Wulff, dommerfuldmægtig A. D. Klausen og sparekassedirektør O. Lindholm.

På en lang række var opstillet forsvarsbrødre fra by og omegn. Endvidere var mødt arbejdsmand H. P. Løjmand, der som gammel gardist fik et ekstra håndtryk, og veteran fra 1864 Peter Mikkelsen, Sørup, som Kongen henvendte et par ord til.

Klokken nærmer sig nu 11 og borgmesteren står foran rådhuset for at modtage majestæterne, men ventetiden bliver lang, idet Kongen først ankommer kl. 11½.

Forrest kørte politimester Aage Jørgensen, Nykøbing F., og derefter Kongen i sin store "Cadillac" i følge med jagtkaptajn Grut, adjutant orlogskaptajn Foss og overlæge Johansen.

Et venskabeligt borgmesterklap

Borgmesteren bød på byens vegne velkommen og tog besøget som udtryk for den velvilje Kongen viser overfor de små byer, og som en gammel ven Borgmesteren havde kendt i mange år, gav han Kongen et venskabeligt klap på skulderen. Kongen beklagede Dronningens fraværelse, men da hun gerne ville se Guldborghave, var hun taget derned. Kongen hilste derpå på de fremmødte.

Besøg på skolen

Købmand Wulff udbragte et nifoldigt leve for Kongen. Denne ønskede at se skolen og begav sig på vej op ad den flagsmykkede Vestergade, fulgt af borgmesteren og en hundredtallig menneskeskare. En mængde børn kredsede om Kongen på vej til skolen, og denne talte og spøjte med dem.

Kongen tog under turen en drengs regnebog og så den igennem. Den blev givet tilbage med den bemærkning, at den kunne have været værre. Ved skolens indgang hilste Majestæten på fru købmand Aarslew-Jensen. På skolen blev Kongen overrakt en stor buket crysantemum af Bodil Ibsen (*datter af ejeren af Højskole-*

hjemmet Red.). Derpå gav kongen sig rundt i klasseværelserne, som blev set, og til børnene blev der stillet adskillige spørgsmål.

Kongen læser i Knud Antonsens stilebog

Da klasseværelserne var blevet beset, samledes alle skolebørnene på pladsen og udbragte et leve for Majestæten. På Kongens ønske fik skolen fri om eftermiddagen.

Til Anlægget

Man kørte derefter til Anlægget, som Kongen besøgte, og han ytrede sin glæde over dets skønhed og velholdte udseende.

Endelig blev der taget afsked foran Rådhuset, og Kongen kørte bort hilst af et rungende hurra.

Årsberetning for Lokalhistorisk Forening

Kristine Asser Hansen

Også i år har vi udgivet et årsskrift. Det er stadig vigtigt at samle og bevare viden om vort lokalsamfund.

I 1992 holdt Else Marie Boyhus et foredrag i foreningen om Erindringens nødvendighed. Else Marie Boyhus har altid haft fingeren på tidens puls, men er også overbevist om erindringens nødvendighed.

Fra Det Classenske Fideicommis har vi modtaget 2.000 kr. En støtte vi er meget glade for.

25. marts. Vi startede årets møderække med et foredrag af Inger Skov Andersen: Sct. Petersborg – Nordens Venedig.

11. juni. Udflugt til Fåborg. Vi glædede os over mange af de fynske malere. Fritz Syberg, Johs. Larsen, Kaj Nielsen m.fl.

16. september. Hans Ivar Bentzen: Kirkelivet på Lolland-Falster gennem 100 år. Desuden så vi filmen ”Ses vi i kirken”. Der var billeder fra Aastrup, Øster Kippinge, Errindlev og Nakskov.

12. oktober. Thomas Nielsen, Mern: Fra Enevælde til folkestyre.

24. november. Lektor Jutta Boisen Møller: Jul i det gamle Norden.

21. januar. Naturformidler Sven Thorsen: Kulturmiljøer på Falster.

17. februar. Generalforsamling. Efter kaffepausen fortalte Bjørn Nielsen om det, der dannede grundlag for heftet ”Folkefortællinger om Stubbekøbing .

Ved generalforsamlingen måtte vi sige farvel til Eli Jensen som bestyrelsesmedlem. Her skal lyde en varm tak for solidt og trofast

arbejde. Og velkommen til Birthe Mahnfeldt. Vi glæder os til samarbejdet med dig.

Ved årsskiftet var vi 250 medlemmer, men der er stadig plads til flere. Vi er glade for samarbejdet med medlemmerne om årsskriftet, uden medlemmernes hjælp ville det være umuligt.

Det er stadig vigtigt at erindre og at få disse erindringer skrevet ned.

Årsberetning fra lokalhistorisk Arkiv.

Karin Suhr Rasmussen

I forbindelse med Arkivets udstilling af skolebilleder fotograferede Aage Fisker alle kommunens tidligere skoler, som de ser ud i dag, og senere har vi fået kopier af Stiftsmuseets fotografier fra 1964, hvor museet stod for en registrering af skolerne på Lolland-Falster, så sammen med de mange gamle billeder, vi i forvejen havde, føler vi, vi nu har godt styr på skolebygningerne. Og da vi tilmed i forbindelse med udstillingen modtog mange skolebilleder fra personer, der også kunne fortælle, hvem der er med på billederne, og fik sat mange navne på en del af de øvrige billeder, resulterede udstillingen alt i alt i, at vores fotoarkiv blev væsentligt udvidet på skoleområdet. Tak for hjælpen.

Foruden at være med i arbejdet med skoleudstillingen har Arkivets arbejdsgruppe i år deltaget i en registrering af de gamle stier i kommunen, således at de nu er indtegnet på kort, samt fået registreret alle kommunens gadekær med beskrivelser.

I april blev der indkøbt et EDB-registreringsprogram til Arkivet. Det betyder, at det er blevet nemmere og hurtigere at registrere de arkivalier, vi får ind, men det betyder også, at vi skal have omregistreret alt det, vi har samlet gennem årene. Det er ikke noget, man gør i løbet af et par måneder, men Vibeke Ravn-Mortensen og Birthe Mahnfeldt har meldt sig som indtastere, og hvis nogen sidder og tænker ”det er lige mig”, så kan vi bruge al den hjælp, vi kan få.

Som slægtsforsker er det også muligt at få god hjælp af Internettet, hvor man nu kan gå direkte ind i udvandrers-arkivet, ligesom mange folketællinger efterhånden er blevet indtastet. Det kongelige Bibliotek og Matrikelarkivet er ved at lægge materiale

ind, og i løbet af næste år skulle det blive muligt at se, hvad der ligger på de lokalarkiver, hvor man er i gang med indtastning.

Alt dette og meget mere vil der være mulighed for at se, hvis man besøger Arkivet. Vi har bl.a. en meget stor fotosamling, som man kan få adgang til.

Lørdag den 23. Oktober er det Arkivernes dag, og da vil der være åbent hus på de fleste arkiver i landet, således også hos os, men i øvrigt er der åbent hver mandag kl. 17 – 19 og hver onsdag kl. 10 – 13.

Fra Kulturministeriets side har man ønsket at få registreret landets kulturmiljøer. Det startede Storstrøms Amt på sidste år i Nr. Alslev kommune, og i år er turen så kommet til Stubbekøbing. Det er naturformidler Sven Thorsen, der står for registreringen, og fra Arkivets side har vi hjulpet med at vise nogle af de kulturmiljøer, vi har i kommunen. Det drejer sig ikke om fredninger, kun om registreringer, så man ikke uforvarende ødelægger noget, man bagefter fortryder.

Vi har i det forløbne år samarbejdet med de øvrige arkiver på Falster bl.a. i forbindelse med kulturregionsforsøget. Vi har deltaget i Falsterarkivernes møde og i kurser og møder arrangeret af amtsforeningen LASA.

Som det fremgår er en stor del af Arkivets arbejde baseret på arbejdsgruppens altid beredvillige hjælp og gode samarbejde, ligesom vi nyder godt af det gode samarbejde, vi har med biblioteket. Tak til bibliotekets personale og arbejdsgruppens medlemmer og til alle, der i årets løb har bidraget med oplysninger, og som har indleveret materiale til Arkivets samlinger.

I anledning af dronningens besøg i år, viser vi på de næste sider billeder fra tidligere kongelige besøg.

September 1934. Kong Christian X hilser på veteran fra 1864 Peter Mikkelsen, Sørup.

April 1954. Dronning Ingrid får overrakt blomster af en af blåmejerne. Grethe Holm ser til.

April 1954. Kong Frederik IX og Dronning Ingrid hilser på skolebørnene ved besøget i forbindelse med byens 600 års jubilæum

Juni 1977. Dronning Margrethe, Prins Joachim, Kronprins Frederik og Prins Henrik på Rådhusets balkon.

Samme dag besøgte de også Motorcykelmuseet.

STØT LOKALHISTORISK ARBEJDE

Bliv medlem af

LOKALHISTORISK FORENING for Stubbekøbing Kommune

nærmere oplysninger fås hos:

Kristine Asser Hansen	54 44 40 12
Vibeke Ravn-Mortensen	54 44 50 81
Bent Blomquist	54 43 80 24
Bent Jørgensen	54 44 29 49
Birthe Mahnfeldt	54 44 13 36

Eller på:

Lokalhistorisk Arkiv, Biblioteket, Dosseringen,
tlf.: 54 44 15 29, mandage 17-19, onsdage 10-13